

Ohjauksen koulutus-
ja tutkimusyksikkö

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

ISSN 1796-4717

Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

AFGANISTANILAISET PAKOLAISNUORET SUOMESSA

Anu Likonen

2008

**Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos**

TIIVISTELMÄ

Jyväskylän yliopiston kehittämishankkeeni lähtökohtana on työkokemukseni kesälukion opinto-ohjaajana kesällä 2007. Opiskelijoita oli kolmesta kansallisuus- tai kieliryhmästä: afganistanilaisia, myanmarilaisia ja venäläisiä. Huomasin, kuinka vähän tiedän loppujen lopuksi Suomen ulkomaalaisista ja monikulttuurisesta ohjauksesta. Halusin kehittämishankkeen kautta tutustua monikulttuurista ohjausta käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen ja kehittää sitä kautta monikulttuurisen ohjauksen taitojani. Kehittämishankkeeni toisena ja ehkä tärkeimpänä tavoitteena oli tutustua afganistanilaiseen ja islamilaiseen kulttuuriin ohjauksen näkökulmasta.

Kehittämishankkeeni rakentuu teoriakatsauksen ohella myös teemahaastatteluihin, joiden keskeisiä tutkimustuloksia oli, että opinto-ohjaajien tulisi tutustua afgaanien kulttuuriin ja ylipäättänsä islamilaiseen kulttuuriin, mutta nähdä afgaanit tai kenet tahansa maahanmuuttajataustaiset henkilöt ennen kaikkea yksilöinä. Alan tutkimuskirjallisuutta myös tarvittaisiin lisää.

Asiasanat: Afganistan, islam, kulttuuri, monikulttuurisuus, ohjaus, pakolaiset, teemahaastattelu

Laatinut Anu Likonen
Viipurinkatu 4 C 71
00510 Helsinki
e-mail: anu.likonen@welho.com
Puh. 050-325 79

ABSTRACT

My practical development research work at the University of Jyväskylä began from my work as a student counselor in summer high school 2007, where were students from three nationalities or language groups: Afghans, Burmese or Russian background. I realized how little I actually know about foreigners living in Finland and multicultural guidance. Through my practical development research I wanted to learn more about multicultural guidance literature and develop my multicultural guidance skills. The second and maybe more important aim, was to learn more about afghan and Islamic culture, which are investigated from a counseling point of view.

My practical development research work is constructed with theme interviews besides theory surveys. The key research results in theme interviews are, that counselors should learn more about afghan culture and Islamic culture, but they still should see the foreigner born persons as individuals. More academic research is also needed.

Key-words: Afghanistan, culture, counseling, Islam, multiculturalism, refugees, theme interview

Written by Anu Likonen
Viipurinkatu 4 C 71
00510 Helsinki
e-mail: anu.likonen@welho.com
Tel. 050-325 7975

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	
1.1	Opinto-ohjaajana kesälukiossa	1
1.2	Suomen ulkomaalaiset ja afganistanilaiset tilastojen valossa	2
1.3	Johdatus seikkaluun - Afganistanin verinen historia	7
1.4	Kvalitatiivinen tutkimus ja teemahaastattelu	10
1.5	Haastattelun teemat ja elämänkentän merkitys	11
2	KULTTUURI JA MONIKULTTUURISUUS ILMIÖNÄ	
2.1	Monikulttuurinen ohjaus	13
2.2	Monikulttuurisen ohjauksen kompetenssit	14
2.3	Maailmankatsomus	14
3	MAAHANMUUTTAJIEN INTEGROITUMINEN SUOMALAISEEN YHTEISKUNTAAN	
3.1	Akkulraatio ja akkulraatioasenteet	17
3.2	Uuteen kulttuuriin kotoutumisen vaiheet	18
3.3	Kollektiivinen ja individualistinen kulttuuri	21
4	AFGANISTANILAISTEN NUORTEN SOSIOKULTTUURINEN TAUSTA JA URAVALINTA	
4.1	Islamin merkitys	23
4.2	Islam ja ammatinvalinta	23
4.3	Avioliitto ja perhe	26
4.4	Naisen asema	29
5	LOPPUPÄÄTELMIÄ	
5.1	Afgaaninuorten maailmankuvan merkitys	32
5.2	Pohdintaa	37
	LÄHTEET	38
	LIITTEET	42

1 JOHDANTO

1.1 Opinto-ohjaajana kesälukiossa

Työskentelin kesällä 2007 maahanmuuttajakesälukion opinto-ohjaajana Siikarannan opistossa. Oppilaita oli kolmesta kansallisuusryhmästä: afganistanilaisia, myanmarilaisia ja venäjää äidinkielenään puhuvia eri entisen Neuvostoliiton eri osista olevia nuoria. Ensimmäistä kertaa maahanmuuttajien kesälukiossa toteutettiin opinto-ohjausta tällä laajuudella ja opetusohjelma ja kurssin muu ohjelma teetettiin paljon etukäteistyötä niin minulle kuin Kesälukion korkeakouluharjoittelijalle, joka oli vastuussa maahanmuuttajakesälukion käytännön toteutuksesta.

Kaksi ensimmäistä ryhmää olivat pakolaistaustoilla Suomeen tulleita, ja heillä oli hyvin erilaiset taustat: osa oli orpoja tai ilman vanhempia Suomeen tulleita, osalla oli vain äiti elossa ja osalla oli ns. ydinperhe täällä Suomessa. Osa oli ollut jo pidempään Suomessa ja kielitaito olikin jo varsin hyvä. Heillä oli myös opiskelupaikka Suomessa. Osa oppilaista oli tullut Suomeen oppivelvollisuusiän yli ja he olivat erilaisilla valmistavilla kursseilla tai aikuislukiossa. Haastetta oli niin oppilaiden kielitaidossa, kuin eri kulttuuritaustoissa. Lisäksi oppilaat olivat iältään 14-21-vuotiaita, mikä toi sekin haastetta ohjaukseen.

Opinto-ohjauksen tuntien ohella oppilaille oli oman äidinkielen opetusta sekä S2 tunteja. Kesälukioon kuului myös paljon yhteistä toimintaa, kuten retkiä, oman äidinkielen ja kulttuurin iltojen ja loppujuhlan suunnittelua. Jokainen ryhmä siis valmisti oman äidinkielen ja kulttuurin illan, jossa oppilaat esittelivät omaa kulttuuriaan. Olin kesälukiossa ainut suomalainen, mikä oli mielenkiintoinen kokemus. Muita aikuisia oli oman äidinkielen ja kulttuurin ohjelmasta vastaavat venäläinen, myanmarilainen ja afganistanilainen opettaja. Lisäksi kesälukiolla oli erikseen afganistanilainen rehtori sekä S2 opetuksesta vastaava opettaja, joka oli kotoisin Virosta.

Yhteistyö muiden opettajien ja oppilaiden kanssa sujui oikein hyvin. Kesälukiokin olikin erittäin hieno kokemus, vaikka ohjauksen näkökulmasta kaikki ei ehkä sujunut aina ihan toivotulla tavalla johtuen mm. oppilaiden ikäerosta ja kielitaidosta. Huomasin oman kulttuurin illoissa, kuinka vähän loppujen lopuksi tiedän Afganistanista ja Myanmarista, ja kuinka käsitykseni molemmista kulttuureista on paljolti median värittämä.

Länsimainen media on luonut ”kauhukuvaa” Afganistanin talibaneista, jotka veivät maan takaisin ”keskiajalle” sulkien naiset pois koulutuksesta ja yhteiskunnasta, Osama Bin Ladenin ja Al Quaida terroristien turvapaikkana ja maailman suurimpana oopiumin tuottajana. Myanmar on taasen ollut uutisotsikoissa maan sotilasjuntan sananvapauden rikkomusten ja demokratian kaventumisen sekä maan vähemmistöryhmiin kohdistuvan terrorin seurauksena.

Sekä afganistanilaiset että myanmarilaiset ovat varsin tuoreita maahanmuuttajaryhmiä Suomessa. Molempien ryhmien maahanmuutto Suomeen on tapahtunut pääosin 2000-luvulla ja molempien ryhmien lukumäärä on kasvanut huomattavasti, mutta myanmarilaisia on silti aika vähän vielä Suomessa. Heitä oli 31.12.2007 Suomessa yhteensä 758 henkilöä. He muodostavat ulkomaalaisryhmistä

nykyisin 30. suurimman ryhmän eli ovat siis varsin pieni ryhmä maahanmuuttajia, (Maahanmuuttovirasto, 2008).¹

Kehittämishankkeeni rajautuu kesälukion nuorista afganistanilaisiin, koska vaikka afganistanilaisia on useita etnisiä heimoja ja ryhmiä, on muslimeja maan väestöstä suurin osa. Eräiden arvioiden mukaan heitä on noin 99 prosenttia väestöstä, josta noin 80 % on sunnalaisia ja 19 % shiialaisia. Maan suurin etninen ryhmä ovat pastut (42 %). Merkittäviin vähemmistöihin kuuluvat myös tadhikit (27 %), uzbekit (9 %) ja hazaraväestö (9 %).

Myanmarin pakolaiset ovat uskonnolliselta taustaltaan afgaanipakolaisia epäyhtenäisempi joukko: heitä on muslimeja, kristittyjä ja buddhalaisia. Osa heistä kuuluu maan vähemmistökulttuuriin karenin heimoon. Osa kuuluu maan burmalaiseen valtaväestöön ja ovat pakolaisina poliittisista syistä. Myanmarin uskontosuuntauksien jakautumisesta on esitetty seuraavia lukuja: buddhalaiset 89 %, kristityt 4 % (baptistit 3 %, roomalaiskatolilaiset 1 %), muslimit 4 %, animistit 1 %, muut 2 %, (Ulkoministeriö 2008 a).²

1.2 Suomen ulkomaalaiset ja afganistanilaiset tilastojen valossa

Maahanmuuttajien lukumäärä on kasvanut huomattavasti 1990-luvulla ja etenkin 2000-luvulla. Vuonna 1990 ulkomaisten kansalaisia oli Suomessa vain 26 255. Viidessä vuodessa heidän lukumääränsä oli yli kaksinkertainen: vuonna 1995 heitä oli 68 566. Vuonna 2000 heitä oli 91 074. Vuonna 2003 heitä oli jo 107 003, (Tilastokeskus 2007 b). Maahanmuuttoviraston tilaston mukaan Suomessa vakinaisesti asuvia ulkomaisten kansalaisia oli 31.12.2007 yhteensä 132 632, (Maahanmuuttovirasto 2008).

Edellä esitellyt luvut tuovat hyvin esille, että maahanmuuttajien lukumäärä on kasvussa, mutta pakolaisia maahanmuuttajista on edelleen vain pieni enemmistö. Suomi on ottanut pakolaisia vastaan vuodesta 1973 vuoden 2007 elokuun loppuun mennessä yhteensä 28 875 henkilöä, (Työministeriö 2007 b).

Isoimmat ulkomaalaisryhmät olivat 31.12.2007 kansallisuuden perusteella venäläiset, virolaiset, ruotsalaiset ja somalialaiset, (vrt. taulukko 1). Isoimpien maahanmuuttajaryhmien (sijoilla 1-4) keskinäisessä järjestyksessä lukumäärällä mitattuna ei ole vajaassa kymmenessä vuodessa tapahtunut muutoksia. Sen sijaan muissa sijoituksissa on tapahtunut muutoksia. Vuonna 1998 sijoilla 5-10 olivat kansalaisuuden perusteella: entisen Neuvostoliiton, entisen Jugoslavian, Saksan, Ison-Britannian, Yhdysvaltain ja Vietnamin kansalaiset. Vuonna 2007 sijoilla 5-10 olivat Kiinan, Thaimaan, Saksan, Turkin, Ison-Britannian ja Irakin, (vrt. taulukot 1-2 sivuilla 3 ja 4).

¹ Vuonna 1990 Burman kansalaisia oli Suomessa vain 5. Vuonna 2000 heidän lukunsa oli noussut 66:een. Vuonna 2006 heitä oli jo 403, (Tilastokeskus 2004; Työministeriö 2007 a, 2007 b).

² Viidestä kesälukion myanmarilaisesta nuoresta neljä oli buddhalaisia ja yksi muslimi. Heidän oman kielen opettajansa oli kristitty. Äidinkielenä osa heistä puhui burmaa, joka on maan valtiakieli ja osa karenia, joka on sotilasjuntan vainoaman karenin heimon kieli. Lisäksi he Thaimaassa oltujen pakolaisvuosien seurauksena katsoivat äidinkielekseen myös thai-kielen.

**Taulukko 1. Suomen ulkomaalaisväestö kansallisuuden perusteella 31.12.2007 ,
(Maahanmuuttovirasto 2008).**

Kansalaisuus	Lukumäärä
Venäjä	26 205
Viro	19 965
Ruotsi	8398
Somalia	4381
Kiina	3886
Thaimaa	3465
Saksa	3290
Turkki	3178
Iso-Britannia	3154
Irak	3021
Serbia ja Montenegro	2997
Iran	2606
Yhdysvallat	2354
Intia	2337
Afganistan	2196

Taulukko 2. 10 suurinta ulkomaalaisryhmää kansalaisuuden perusteella vuonna 1998, (Jaakkola 2000, 49; Tilastokeskus 2007 b).³

Kansalaisuus	Lukumäärä
Venäjä	16 861
Viro	10 340
Ruotsi	7756
Somalia	5371
Entinen Neuvostoliitto (muut maat kuin Viro ja Venäjä)	3628
Entinen Jugoslavia	2935
Saksa	2072
Iso-Britannia	2058
Yhdysvallat	2001
Vietnam	1964

Seuraavia kansalaisuuksia on tullut vajaassa kymmenessä vuodessa Suomeen merkittävästi lisää: kiinalaisia, thaimaalaisia, turkkilaisia, intialaisia ja afganistanilaisia, (vrt. taulukko 3 seuraavalla sivulla).

³ Huomattavaa on, että entisen Neuvostoliiton kansalaisia oli vuonna 2006 enää 362 ja entisen Jugoslavian kansalaisia oli vuonna 2006 yhteensä 529. Vietnamin kansalaisia oli vuonna 2006 yhteensä 1811. Vietnamilaiset ovat Suomen toiseksi vanhin pakolaisryhmä chileläisten jälkeen. Suomi alkoi ottaa heitä pakolaisina vuodesta 1979 lähtien. Pelkkä kansalaisuus ei siis kerro heidän todellista lukumäärää, kun hyvin suurella osalla on Suomen kansalaisuus, kun verrataan vietnamia äidinkielenä puhuviin, joita oli vuonna 2006 n. 4400, (Tilastokeskus 2007 a, 2007 b; Työministeriö 2001).

Taulukko 3. Merkittäviä muutoksia ulkomaalaisryhmän koossa kansalaisuuden perusteella 1998-2007 (Maahanmuuttovirasto 2008; Tilastokeskus 2007 b).

Kansalaisuus	1998/Lukumäärä	2007/Lukumäärä
Kiina	1650	3886
Thaimaa	1084	3465
Turkki	1 737	3178
Intia	566	2337
Afganistan	71	2196

Maahanmuuttajien lukumäärässä ja koostumuksessa on tapahtunut siis huomattavia muutoksia. Maahanmuuttajia on myös yhä erilaisemmista kansallisuuksista. Vuonna 1998 heitä oli 156 eri maan kansalaisia, (Jaakkola 2000, 28). Maahanmuuttajia oli 31.12.2007 yhteensä 176 eri kansallisuudesta, mutta suurinta osaa eri kansallisuuksia on lukumääräisesti vähän, (Maahanmuuttovirasto 2008).

Afganistanin kansalaisten lukumäärä on huomattavasti kasvanut läpi 2000-luvun (vrt. taulukko 4), mihin on todennäköisesti vaikuttanut myös Suomen osallistuminen YK:n rauhanturvaoperaatioon. Lisäksi Suomi on sitoutunut tukemaan Afganistanin kehitystä 50 miljoonalla eurolla vuosina 2006-2010, (Ulkoasiainministeriö 2008 b).

Taulukko 4. Afganistanin kansalaiset Suomessa vuosina 1990-2007, (Maahanmuuttovirasto 2008; Tilastokeskus 2007 b).

Vuosi	Lukumäärä
1990	3
1991	5
1992	9
1993	9
1994	27
1995	40
1996	55
2000	386
2001	719
2002	1061
2003	1312
2004	1588
2005	1833
2006	2011
2007	2196

Kun vertaa taulukon 4 lukuja alla olevan taulukon 5 lukuihin, niin voidaankin todeta, että suurin osa afganistanilaisista on saapunut pakolaisina Suomeen. Suomen kansalaisuuden ovat saaneet vuosina 1990-2004 yhteensä vain 49 alunperin Afganistanin kansalaista, (Tilastokeskus 2004). Vuonna 2006 heitä oli yhteensä noin sata, (Tilastokeskus 2006). Taulukosta 5 saadaan Suomeen vuosina 1991-31.8.2007 pakolaisstatuksella saapuneiden afganistanilaisten kokonaismääräksi 2039 henkilöä. Vuonna 2007 Afganistanin kansalaisten lukumäärä oli 2196 henkilöä, (Maahanmuuttovirasto 2008).

Taulukko 5. Pakolaisstatuksella Suomeen saapuneet Afganistanin kansalaiset vuosina 1990-2006, (Työministeriö 2001, 2007 a, 2007 b).

Vuosi	Lukumäärä
1991	1
1992	0
1993	13
1994	3
1995	19
1996	7
1997	5
1998	11
1999	68
2000	222
2001	331
2002	359
2003	242
2004	260
2005	224
2006	205
1.1.-31.8.2007	69
Yhteensä	2039

Työministeriön tilastoissa pakolaisiksi lasketaan kiintiöpakolaiset, myönteisen päätöksen saaneet turvapaikan hakijat sekä perheen yhdistämisen myötä pakolaisstatuksen saaneet henkilöt, (Työministeriö 2001, 2007 a, 2007 b)⁴.

⁴ Sana **pakolainen** määritellään seuraavasti: Hän on henkilö, joka nauttii kansainvälistä suojelua oman kotimaansa ulkopuolella. Hän on paennut kotimaastaan ihmisoikeusrikkomuksia, sotaa ja levottomuuksia. Hän on joutunut jättämään kotimaansa, koska hänellä on perusteltu syy pelätä joutuvansa vainotuksi. Pakolaista vainotaan hänen rotunsa, kansallisuutensa, uskontonsa, yhteiskunnallisen ryhmänsä tai poliittisen mielipiteensä perusteella. **Turvapaikanhakija** on henkilö, joka hakee turvaa vieraasta valtiosta. Suomesta turvapaikkaa hakeva voi hakea sitä heti rajalta tai maahantulon jälkeen poliisilta. Turvapaikanhakijalle voidaan myöntää pakolaisstatus, joka perustuu henkilökohtaiseen vainoon tai oleskelulupa suojelutarpeen perusteella, kun häntä uhkaa epäinhimillinen kohtelu kotimaassaan. Suomen lain mukaan hakijalle voidaan myöntää oleskelulupa myös yksilöllisistä inhimillisistä syistä tai tilapäinen

Vuodesta 2001 lähtien aina vuoteen 2007 Afganistanin pakolaiset ovat olleet suurin Suomeen pakolaisina tullut ryhmä. Toisena ovat vuorotelleet Somalian ja Irakin pakolaiset vuosina 2001-2006. Myanmarin poliittinen tilanne on saanut laajenevaa huomiota lännessä ja he muodostivatkin suurimman pakolaisryhmän 1.1. - 31.8.2007 Suomeen tulleista pakolaisista. Heitä tuli yhteensä 348. Somalialaisia otettiin tuona ajanjaksona toiseksi eniten (yhteensä 250) ja Irakin pakolaisia kolmanneksi eniten (yhteensä 81) afganistanilaisten pakolaisten ollessa neljäntenä (yhteensä 69), (Työministeriö 2007 a, 2007 b).

1.3 Johdatus seikkaluun - Afganistanin verinen historia

Afganistanin historia on loputon kokoelma heimoja ja etnisiä ryhmiä. Maa on ollut aikojen saatossa monen maahantunkeutumisen kohteena pääosin siksi, että se sijaitsee kahden maanosan välisellä reitillä. Afganistan oli 500-luvulla ennen ajanlaskumme alkua osa Persian valtakuntaa ja joutui sittemmin Aleksanteri Suuren valloittamaksi 300 eKr. Afganistan sijaitsee Aleksanteri Suuren valloituksiin perustuvan silkkitien varrella. Islamin usko levisi Afganistaniin 600-luvun lopulla. Mongolit valloittivat Afganistanin 1200-luvulla ja Persia jälleen 1700-luvun alussa. Afganistan yhdistyi 1747 Ahmad Khan Abdalin johdolla.

Venäjä ja Iso-Britannia tavoittelivat herruutta alueella 1800-luvulla. Afganistan toimi ikään kuin puskurivyöhykkeenä brittiläisen ja venäläisen siirtomaaimperiumin vallantavoittelussa Euraasian herruudesta. Britit kävivät nykyisen Afganistanin alueella kolme veristä ja epäonnistunutta sotaa vuosien 1839–1919 välillä. Teknisessä mielessä Afganistan ei ollut koskaan Ison-Britannian siirtomaa, mutta vuonna 1879 solmittu Gandamakkin sopimus rajoitti maan itsenäisyyttä. Sopimus antoi Isolle-Britannialle oikeuden määrätä Afganistanin ulkopoliitikasta, (Perho 2002, 76-77; Rasanayagam 2003, xiii-xviii, 1-13; YK-liitto 2008).

Afganistan itsenäistyi brittiläisestä imperiumista vuonna 1919. Tällöin valtaan nousi Afganistanin ensimmäinen kuningas Amanullah Khan. Uudistusmielisen kuninkaan valtakausi jäi kuitenkin lyhyeksi, sillä hänet syrjäytettiin jo vuonna 1929, jolloin valtaan nousi kuninkaan serkku Mohammed Nadir Shah. Hänen valtakaudella Afganistan sai ensimmäisen perustuslakinsa vuonna 1931. Perustuslaki määritteli maan hallitusmuodoksi monarkian ja se oli uskonnollisesti konservatiivinen. Perustuslain mukaan maa noudatti islamilaista lakia sunnakoulukunnan mukaan.

Kun Nadir Shah murhattiin jo vuonna 1933, nousi maan hallitsijaksi hänen poikansa Mohammed Zahir Shah. Hänen valtakautensa kesti aina vuoteen 1973 saakka. Afganistan sai uuden perustuslain ja 1964 maassa pidettiin ensimmäiset parlamenttivaalit. Perustuslaki takasi ainakin teoriassa kansalaisten yhdenvertaisuuden lain edessä, myös naisten. Lisäksi perustuslaki takasi vapaan omistusoikeuden ja omaisuuden suojan, sananvapauden ja oikeuden perustaa poliittisia puolueita sekä oikeuden koulutukseen ja terveydenhuoltoon. Muunuskoisille kuin islaminuskoisille taattiin oikeus harjoittaa omaa uskontoa, kunhan se ei ollut haitaksi yhteiskunnan yleiselle järjestykselle. Zahir Shahin demokratiakokeilu synnytti puoluejärjestelmän,

oleskelulupa, mikäli palauttaminen ei ole mahdollista. **Kiintiöpakolainen:** Suomi ottaa vuosittain vastaan tietyn määrän pakolaisia. Vuoden 2006 pakolaiskiintiö on 750. YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n kautta tuleville kiintiöpakolaisille myönnetään Suomessa pakolaisstatus, (10 Väitettä & faktaa turvapaikanhakijoista ja pakolaisista 2005, 15)

jossa olivat edustettuna sekä äärioikeisto että vasemmisto. Vasemmistoon kuului Afganistanin kansandemokraattinen puolue (PDPA), jolla oli läheiset suhteet Neuvostoliittoon. Se jakautui kuitenkin 1967 Nur Muhammad Taraki ja Hafizullah Aminin johtamaan Khalq-siipeen, jota tuki armeija sekä Parcham-ryhmään, jotka johti Babrak Karmal, (Rasanayagam 2003, 14-26, 40-41; YK-liitto 2008).

Afganistan hyötyi kylmästä sodasta, sillä se sai lainoja ja suoraa rahallista tukea niin kommunistiselta blokilta kuin Yhdysvalloilta. Maan tieverkosto on rakennettu sekä amerikkalaisella että venäläisellä rahalla. Mohammed Zahir Shah syöstiin vallasta 1973. Afganistanista tuli tasavalta ja kuninkaan serkusta, Mohammed Daoud Khanista maan ensimmäinen presidentti. Sisäiset levottomuudet jatkuivat ja Daoud Khan murhattiin "Saurin vallankumouksena" tunnetun tapahtumaketjun yhteydessä vuonna 1978, jolloin PDPA kaappasi vallan Moskovon tuella. Pääsihteeri Nur Muhammad Tarakista tuli maan vallankumousneuvoston presidentti ja pääministeri. Kahdeksantoista ensimmäisen vallassaolokuukautensa aikana PDPA aloitti marxistisen uudistusohjelman, joka kohtasi välittömästi vastarintaa perinteisiin luottavilta heimoilta. Syyskuussa 1979 entinen pääministeri Hafizullah Amin kaappasi vallan Tarakilta ja aloitti vastustajiensa puhdistukset.

Joulukuussa 1978 Afganistan ja Neuvostoliitto solmivat yhteistyö- ja avunantosopimuksen ja Neuvostoliitto alkoi lähettää maahan sotilasapua. Lokakuussa 1979 maiden suhteet kuitenkin kiristyivät, kun Hafizullah Amin kieltäytyi Neuvostoliiton neuvoista. Neuvostoliitto aloitti Afganistanin miehityksen ja Hafizullah Amin sai surmansa presidentinpalatsin valtauksessa. Neuvostoliitto toi maahan Tšekkoslovakiassa maanpaossa olleen Parcham-ryhmittymän Babrak Karmalin, josta tehtiin pääministeri. Maahan virtasi pohjoisesta noin 85 000 miestä Neuvostoliiton joukkoja, jotka eivät kuitenkaan saaneet maasta hallintaansa kuin viidenneksen. Alkoi laajamittainen sisällissota.

Kommunistiaikana Yhdysvallat, Pakistan ja Saudi-Arabia tukivat Afganistanilaisia mujahedeja. Pakistanin tiedustelupalvelu koulutti taistelijoita ja kanavoi Yhdysvaltain antamaa taloudellista ja aseellista tukea neuvostojoukkojen vastaiseen taisteluun. Neuvostoliitto puolestaan koulutti Afganistanin armeijaa ja paikallishallintoa. 1980-luvulla Afganistanin sota sekä vei Neuvostoliiton resursseja että heikensi sen suhteita kaikkiin länsimaihin ja islamilaisiin maihin. Vuonna 1988 solmittiin Geneven sopimukset Pakistanin, Afganistanin, Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton välillä, joissa sovittiin, etteivät suurvallat puuttuisi maiden sisäisiin asioihin ja luvattiin pakolaisten paluu maahan ilman pelkoa rangaistuksista. Neuvostoliiton joukkojen vetäytymisen sovittiin tapahtuvan 15. helmikuuta 1989 mennessä. Muhajedi-sissit jakoivat taistelua aina vuoteen 1992 asti, jolloin presidentti Najibullah pakeni Kabulista, (Rasanayagam 2003, 25-128; YK-liitto 2008).

Kommunistiaika ajoi lopulta miljoonia afganistanilaisia pakolaisiksi. YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n arvioiden mukaan pelkästään Pakistanissa olevien pakolaisten määrä nousi vuoden 1980 400 000 pakolaisesta n. 2.7 miljoonaan pakolaiseen vuonna 1983. Vuonna 1987 heitä oli 2.878 miljoonaa, vuonna 1989 3.255 miljoonaa ja vuonna 1990 3.272 miljoonaa. Myös Iranissa oli suuria pakolaisleirejä. UNHCR:n arvioiden mukaan Afganistanin pakolaisia oli Iranissa vuonna 1980 n. 200 000, vuonna 1983 n. 1.2. miljoonaa, vuonna 1987 2.221 miljoonaa, 2.9 miljoonaan vuonna 1989 ja 2.94 miljoonaan vuonna 1990, (Rasanayagam 2003, 111).

Najibullahin hallituksen kaaduttua vuonna 1992, uudeksi presidentiksi valittiin tadžiki Bukhanuddin Rabbani ja hallituksen puolustusministeriksi sekä armeijan komentajaksi entinen afgaanisissien johtaja Massoudi. Hallitus oli kuitenkin riitaisa ja

sen toiminta ei saavuttanut kannatusta kaikissa maakunnissa. Sissijärjestöt ja niiden sotalordit asettuivat vastakkain hallituksen kanssa ja kävivät jatkuvaa sotaa hallitusta vastaan. Etelästä Kandaharin maakunnasta nousi vielä uhka. Jyrkkää moraalista linjaa ajava taliban-liike saavutti aluksi helppoja voittoja ja vuoteen 1995 mennessä se hallitsi jo koko eteläistä Afganistania. Kabul valloitettiin vuonna 1996. Ainoastaan Afganistanin pohjoista aluetta, jossa toimi Rabbanin ja Massoudin johtama ”Pohjoisen liitto”, talibaanit eivät pystyneet valtaamaan. Kaiken kaikkiaan talibanit hallitsivat maasta n. 90-95 prosenttia.

Afganistanin kansa toivotti aluksi talibanit tervetulleeksi, sillä heidän toivottiin palauttavan maahan lain ja järjestyksen. Talibanien valta osoittautui kuitenkin pian mielivallaksi ja heidän äärimmäinen ahdasmielisyytensä vei heiltä nopeasti kansansuosion. Afganistanista tuli erittäin jyrkän ja yksisilmäisen islamin tyyssija, jossa mm. shiialaisia vainottiin. Talibanien vihollinen olikin Iranin Islamilainen tasavalta. Talibanit toimivat erityisesti Pakistanista käsin ja saivat tukea Yhdysvaltojen lähimmiltä islamilaisilta liittolaisilta (Pakistan, Saudi-Arabia).

Talibanin hallinto ei saavuttanut laajaa ulkomaista tunnustusta missään vaiheessa. Ainoastaan Pakistan, Saudi-Arabia ja Arabiemiirikuntien liitto tunnustivat taliban -hallinnon. Rabbanin hallitus edusti Afganistania YK:ssa aina vuoteen 2001 saakka. Muu maailma tyytyi pitkään kauhistelemaan talibanien toimintaa sivussa, (Grönholm 2005, 10; Hämeen-Anttila 2004, 222-224; Rasanayagam 2003, 191-212; YK-liitto 2008).

Suomen YK-liitto ylläpitää Afganistan sivustoa, jossa yksityiskohtaisesti on lueteltu taleban-hallinnon aikana toteutetut kiellot, jotka tuovat hyvin esille, miten laajasti talibanit pyrkivät kontrolloimaan afgaanien elämää. Nämä kiellot löytyvät kehittämishankkeeni lopusta liitteenä (liite 1 sivuilla 42-43).

Poliittinen tilanne muuttui dramaattisesti syyskuun 11 päivänä vuonna 2001, jolloin talebanien suojeluksessa toimiva Al-Qaida teki terrori-iskun Yhdysvaltoihin World Trade Centeriin ja Pentagoniin. Katse kohdistui Afganistaniin, jossa Al-Qaidan johtajan Osama Bin Ladenin oletettiin olevan. Osama bin Ladenin yhteys Afganistaniin on peräisin jo neuvostoajoilta, jolloin Osama oli mukana taistelemassa Neuvostoliittoa vastaan ja ennen kaikkea kokoamassa varoja ja organisoimassa taustatukea tälle taistelulle. Hän perusti Al-Qaidan 1980-luvulla ja järjestön alkuperäisenä tarkoituksena oli kouluttaa arabitaistelijoita Afganistaniin käymään pyhää sotaa neuvostojoukkoja vastaan. Osama bin Laden palasi kotimaahansa Saudi-Arabiaan, mutta hänen välinsä maan kuningashuoneen kanssa viilenivät ensimmäisen Persianlahden sodan aikana vuonna 1990. Hän menetti maan kansalaisuuden vuonna 1994. Osama bin Laden oli löytänyt uuden kotimaan Sudanista, josta hän pakeni Afganistaniin vuonna 1996 talibanien suojiin, (Hämeen-Anttila 2004, 223-230; Rasanayagam 2003, 217-222, 228-234).

Yhdysvallat aloitti terrorisminvastaisen taistelunsa ja tuki Pohjoisen liittoa. Yhdysvaltain johtaman liittoutuman ilmaiskut ja sotatoimet mursivat talibanit odottamattoman nopeasti ja Kabul antautui jo marraskuun alkupuolella 2001. USA:n aloitteesta, mutta YK:n johdolla talibaaneja vastustavat afganistanilaisryhmät ja Afganistanin tilanteesta kiinnostuneet ja huolestuneet valtiot kokoontuivat Bonniin, jossa 5. joulukuuta sovittiin Afganistanin turvallisuutta ja poliittista tulevaisuutta koskevista toimista sekä maan jälleenrakennus- ja muusta avustamisesta. Väliaikainen hallitus otti ohjat käsiinsä kuudeksi kuukaudeksi 21.12.2001 ja järjesti kansainvälisen yhteisön avustuksella suuren heimokokouksen Loya Jirgan kesäkuussa 2002.

Kevään ja kesän 2003 kuluessa Afganistanille luonnosteltiin uutta perustuslakia.

Tämä tuli Loya Jirgan käsittelyyn joulukuussa 2003 ja hyväksyttiin tammikuun alussa 2004. Maan ensimmäiset presidentinvaalit järjestettiin 9.10.2004 ja siirtymäkauden presidentti Hamid Karzai tuli valituksi suoran kansanvaalin ensimmäisellä kierroksella. Toinen merkittävä askel kohti täysedustavaa hallintoa olivat 18.9.2005 järjestetyt parlamentti- ja maakuntaneuvostojen vaalit. Viimeisen vuoden aikana Afganistanissa on otettu merkittäviä askelia kohti keskusjohtoista omien viranomaisten johtamaa yhteiskuntaa, (Grönholm 2005, 11-12; YK-liitto 2008).

1.4 Kvalitatiivinen tutkimus ja teemahaastattelu

Kehittämishankkeeni on kvalitatiivista tutkimusta ja menetelmänä käytän teemahaastattelua. Kvalitatiivisessa menetelmässä keskeistä on tulkinta, joka kohdistuu todellisuuden merkitysrakenteisiin. Todellisuutta koskeva tieto on subjektiivista, kuten myös relativistista. Tutkija pyrkii selvittämään tutkittavan subjektiiviseen maailmankuvaan sisältyviä merkityksiä, sitä, miten he tulkitsevat ympäristöään ja itseään. Tulkinnessa otetaan huomioon kontekstuaalisuus. Tutkimusote korostaa kokonaisuuden merkitystä ilmiöiden tutkimisessa. Tavoitteena on kuvata ilmiöiden laatua ja jokaista kvaliteettia tarkastellaan kokonaisuuden osana ja suhteessa kokonaisuuteen (kontekstuaalisuus).

Kokonaisvaltainen empiirinen lähestymistapa viittaa mm. yhteiskunnallisen kontekstin huomioonottamiseen, tutkimusmenetelmien ja tutkimusaineistojen monipuolisuuteen, sekä monitieteiseen näkökulmaan ja ihmiskäsitykseen. Kvalitatiivinen menetelmä korostaa subjektiluonnetta, mikä merkitsee sitä, että painotetaan tutkittavan omaa näkökulmaa hänen omaan elämäänsä. Kvalitatiiviseen tutkimusotteeseen kuuluu myös intensiivinen vuorovaikutus kohteen kanssa ja sen hypoteesit ovat mukautuvia. Kvalitatiivinen tutkimus voi olla myös arvosidonnaista, (Lehtinen 2001, 11, 14-15).

Teemahaastattelussa, joka tunnetaan myös nimellä kohdennettu haastattelu (the focused interview), haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Se poikkeaa muista tutkimushaastattelun lajeista (lomakehaastattelu, strukturoimaton haastattelu) siinä, ettei se edellytä tiettyä kokeellisesti aikaansaatua yhteistä kokemusta, vaan lähtee oletuksesta, että kaikkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita voidaan tutkia tällä menetelmällä. Korostetaan haastateltavien elämysmaailmaa ja heidän määritelmiään tilanteista. Teemahaastattelu ei sido haastattelua tiettyyn leiriin, kvalitatiiviseen tai kvantitatiiviseen tutkimukseen, eikä se ota kantaa haastattelukertojen määrään tai siihen, miten "syvälle" aiheen käsittelyssä mennään. Yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Teemahaastattelu ottaa huomioon sen, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamat merkitykset ovat keskeisiä, samoin kuin sen, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa.

Teemahaastattelu on lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua haastattelua. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä siksi, että yksi haastattelun aspekti, haastattelun aihepiirit, teema-alueet ovat kaikille samat. Muissa puolistrukturoiduissa haastatteluissa esimerkiksi kysymykset tai jopa kysymysten muoto ovat kaikille samat, (Hirsjärvi & Hurme 2001, 42-48).

Omassa kehittämishankkeessani haastattelut rakentuvat sekä teemahaastattelun että puolistrukturoidun haastattelun mukaisesti: haastattelu noudattaa tiettyjä teemoja ja

haastatelluilla henkilöillä on yhteinen kokemusmaailma – Afganistanin pakolaisuus ja kokemukset kesälukiosta. Haastattelun taustalla on kuitenkin etukäteen laaditut kysymykset, joten haastattelu on osittain strukturoitu. Kysymykset ovat haastatelluille nuorille samat, mutta poikkeavat aikuiselle esitetyistä kysymyksistä.

Kaikki edellisesän afgaaninuoret eivät osanneet suomea niin hyvin, että heidän haastattelu olisi onnistunut. Haastateltaviksi rajautui kolme nuorta, jotka ovat lähes samanikäisiä. Yhden haastattelu ei kuitenkaan onnistunut, kun hän lähti matkoille, enkä tavoittanut häntä. Käytän haastatelluista nuorista lyhenteitä M1 (mies 1) ja N1 (nainen 1). He ovat taustoiltaan erilaisia: kuuluvat eri heimoihin ja toinen on shiiamuslimi ja toinen sunnimuslimi. Lisäksi heidän vanhempien koulutustaustoissa on eroja. Toisen nuoren molemmat vanhemmat ovat saaneet akateemisen koulutuksen. Toisen nuoren isä on kuollut. Äidillä ei ole muuta koulutusta kuin kansakoulu. Haastattelin myös kesälukion 37-vuotiasta kesälukion afganistanilaista rehtoria, joka on asunut Suomessa jo 15 vuotta ja työskennellyt aktiivisesti maahanmuuttajakysymysten parissa. Hänellä on neljä lasta, joista kaksi vanhinta opiskelee lukiossa. Haastateltu rehtori on koulutukseltaan valtiotieteiden maisteri ja hän jatkaa opintojaan parasta aikaa Tallinnan yliopistossa. Hän kuuluu vähemmistöheimoon hazaroihin ja on shiiamuslimi. Käytän hänestä tekstissä muotoa aikuinen tai vanhempi mies (M2). Kaikki teemahaastatteluiden haastattelukysymykset esitän työni lopussa liitteenä (liite 3 sivuilla 47-48).

1.5 Haastattelun teemat ja elämänkentän merkitys

Teemahaastattelun taustalla on Peavyn (1999) elämänkentän käsite, jossa on neljä semanttista aluetta:

- 1) suhteet toisiin ja läheisyys
- 2) työ ja oppiminen
- 3) terveys ja ruumiillisuuteen liittyvät asiat ja
- 4) hengellisyys tai spirituaalisuus.

Peavyn mukaan elämänkenttä muodostaa henkilökohtaisessa maailmassamme yhden kokonaisuuden. Nämä neljä aluetta ovat kosketuksissa toisiinsa ja keskeiseen ytimeen, joka on toimiva, valitseva, agenttinen minä. Elämänkenttään liittyy useita asioita, jotka ovat ohjaajien kannalta tärkeitä:

- 1) Yksilön toiminta, arvot ja tieto liittyvät erottamattomasti yhteen. Jos ihmisen ajattelussa, arvoissa ja toiminnassa tarvitaan muutosta, on virhe jättää joku alue huomioimatta ja keskittyä vain johonkin elämänkentän alueeseen tai alueisiin.
- 2) Havainnot ja henkilökohtaiset merkitykset ohjaavat sosiaalista, psykologista ja fyysistä toimintaa. Peavyn sanoin olemme sekä merkityksen tavoittelijoita että merkityksen tekijöitä.
- 3) Uusi informaatio ei välttämättä muuta ennakkoluuloja tai korvaa vanhaa, virheellistä tai epärelevanttia informaatiota tai tietoa. Tullakseen hyödylliseksi informaatio on käännettävä tiedoksi ja toiminnaksi, (Peavy 1999, 80-81).

Haastattelun teemoina ovat sekä *akkulraatio* sekä *maailmankatsomuksen* merkitys, jota tarkastelen *uskonnon* ja *ammatinvalinnan* näkökulmasta. Akkulraatiota tarkastelen kahden peruskysymyksen kautta: a) miten tärkeää haastatelluille on säilyttää oma kulttuurinsa ja siihen liittyvä kulttuuri-identiteetti, b) miten tärkeää on ylläpitää hyvät suhteet ja kiinteä yhteys suomalaiseen yhteiskuntaan ja valtaväestöön. Tarkastelen myös haastatteluiden kautta sitä, missä vaiheessa haastatellut henkilöt ovat akkulraatioprosessissa ja miten ohjaus voi heitä tukea.

Tutkimusten mukaan kaikista akkulroituvista ryhmistä, pakolaiset ovat kaikkein haavoittuvimpia. Suuret vastakohtat pakolaisen menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välillä uhkaavat helposti hänen jatkuvuuden tunnettaan. Pakolaisten kokemukset ovat ennakoimattomia, ja he kokevat enemmän räsitusta ja voimattomuutta kuin muut siirtolaiset. Näin ollen heillä esiintyy masennusta, ahdistusta ja fyysisiä vaivoja useammin kuin muilla siirtolaisryhmillä tai vastaanottavan maan omilla asukkailla, (Liebkind 1994, 33). Haastattelun teemana on näin ollen myös akkulraatio-oireet ja miten ohjaus voi pakolaisia tukea akkulraatio-oireiden ilmetessä.

Teemahaastattelun toinen osa tarkastelee maailmankatsomuksessa islamin merkitystä ammatinvalinnassa sekä sukupuolen ja perheen merkitystä islamilaisessa kulttuurissa ja näiden vaikutusta ammatinvalintaan.

2 KULTTUURI JA MONIKULTTUURISUUS ILMIÖNÄ

2.1 Monikulttuurinen ohjaus

Kuvailevassa merkityksessä kaikki maat, joissa asuu eri kulttuureja edustavia ihmisiä, ovat monikulttuurisia. sen sijaan normatiivisessa merkityksessä monikulttuurisuus merkitsee ideologisesti värittyä yhteiskunnan pyrkimystä etniseen tasa-arvoon, ja kulttuuriseen moniarvoisuuteen.

Monikulttuurisuuden käsite on peräisin Kanadasta. Vuonna 1971 silloinen pääministeri Pierre Trudeau peräänkuulutti monikulttuurista politiikkaa. Sen taustalla oli lähinnä kaksikielisyys. Käsite yleistyi nopeasti maahanmuuttopolitiikassa ulottuen Australiaan, Yhdysvaltoihin, Ruotsiin ja Hollantiin sekä vähitellen laajemmin Eurooppaan. Monissa Euroopan maissa ja eurooppalaisissa yhteistyöelimissä käytetään monikulttuurisuuden ohella tai sijasta myös käsitettä interkulttuurisuus, jolloin on haluttu tuoda esiin monikulttuurisuuden syntyminen prosessinomaisuutta ja eri kulttuurien välistä yhteistoimintaa. Suomessa monikulttuurisuuden käsite alkoi vakiintua vasta 1990-luvulla, (Matinheimo-Kokko 1999, 30-31).

Monikulttuuriseen ohjaukseen sisältyy kaksi erilaista lähestymistapaa: *kulttuurispesifinen* ja *universaalisuuntaus*. Näistä ensimmäinen – *kulttuurispesifinen suuntaus* – painottaa rodun ja etnisen taustan vaikutusta ohjattavan arvoihin ja normeihin. Etniset ryhmät poikkeavat arvoiltaan ja normeiltaan, asenteiltaan ja uskomuksiltaan merkittävästi toisistaan. Tämän vuoksi on tärkeää ottaa ohjauksen periaatteissa ja menetelmissä huomioon kukin etninen ryhmä, mikä edellyttää ohjaajalta kulttuuritietämystä.

Universaalin lähestymistavan edustajat puolestaan korostavat, että kulttuurispesifisiä periaatteita ja -menetelmiä ei välttämättä tarvita. Ohjattavan tarpeista ja odotuksista lähtevä ohjaus ottaa jo sinänsä huomioon myös ohjaajan ja ohjattavan väliset kulttuuriset erot. Tällaisen ohjauksen etuna on lisäksi stereotypisoinnin välttäminen: ohjattavaa ei nähdä pelkästään etnisen ryhmänsä edustajana. Toisaalta ohjattavien liiallinen yksilöiminenkin on haitallista. Ohjattava tulisikin nähdä sekä yksilönä että etnisen ryhmänsä edustajana.

Monikulttuurinen ohjaus voidaan nähdä vastakohtana *etnosentriselle ohjaukselle*, jossa ohjauksen periaatteet määrittyvät ohjaajan oman kulttuurin kautta. Monikulttuurinen ohjaus tukee anglosaksisen perinteen mukaista ideaa yhteiskunnasta, jossa etniset ryhmät elävät sovussa ja rinnakkain, tasa-arvoisina ja toistensa erilaisuutta kunnioittaen. Mikäli monikulttuurisuudella tarkoitetaan täydellistä suvaitsevaisuutta, *kulttuurista relativismia*, päädytään väistämättä umpikujaan. Etnosentrisyyden ja kulttuurien välisen relativismin välistä löytyy kuitenkin toimiva ratkaisu, *moniarvoisuus* eli *pluralismi*.

Universaalin ja kulttuurispesifisen suuntauksen edustajien näkemykset ovat viime vuosina lähentyneet. Hyvänä esimerkkinä on Suen, Iveyin ja Pedersonin (1996) toimittama teos, jossa kirjoittajat luovat synteisiä ja kehittävät laajapohjaisen monikulttuurisen ohjauksen teoreettisia perusteita. Kulttuurispesifisen suuntauksen merkitys ohjauksessa korostuu suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa monikulttuurisuus on vasta kehittymässä. Moniarvoisuus on sen sijaan jo pidemmän aikaa ollut luonteva osa suomalaista ajattelua ja toimintaa, (Lairio, Nissilä, Puukari & Varis 2001, 134).

2.2 Monikulttuurisen ohjauksen kompetenssit

Monikulttuurisen ohjauksen kompetensseja on pohdittu paljon kulttuurispesifisestä näkökulmasta. Myös suomalaisessa ohjausalankirjallisuudessa tarkastellaan monikulttuurisen ohjauksen kompetensseja (mm. Metsänen 2000, Lairio, Nissilä, Puukari & Varis 2001). Nykyään yleisimmin sovellettu näkemys on, että taitavaan monikulttuuriseen ohjaukseen tarvitaan omien arvojen, normien ja asenteiden tiedostamista eli monikulttuurista tietoisuutta sekä toiseen kulttuuriin kuuluvan ohjattavan maailmankatsomuksen ymmärtämistä ja hyväksymistä. Ohjattavan maailmankatsomuksen ymmärtäminen edellyttää tietoa ohjattavan kulttuuritaustan lisäksi hänen elämänhistoriastaan ja nykyisestä elämäntilanteesta, (Lairio, Nissilä, Puukari & Varis 2001, 146).

Esitän kokoavan taulukon liitteenä (liite 2 sivuilla 44-46) kehittämishankkeen lopussa monikulttuurisen ohjauksen kompetensseista, joka perustuu Derald Wing Suen, Patricia Arredondon ja Roderick J. McDavisin artikkeliin "Multicultural Counseling Competencies and Standards: A Call to the Profession" (1992). Olen huomionnut kokoavassa taulukossa myös kaksi muuta teosta: Sue, D. W. & Sue, D. (1990, 2003) sekä suomalaisten tutkijoiden Lairion, Nissilän, Puukarin ja Variksen (2001) tulkinna Suen, Arredondon ja McDavisin artikkelista. Kokoavassa mallissa on keskeistä ohjaajan 1) *monikulttuurinen tietoisuus*; 2) *kulttuurierojen tuntemus* ja 3) *monikulttuuriset ohjauskäytänteet*. Jokaisesta kompetenssialueesta voidaan lisäksi erotella kolme elementtiä: a) *uskomukset ja asenteet*; b) *tiedot* ja c) *taidot*.

2.3 Maailmankatsomus

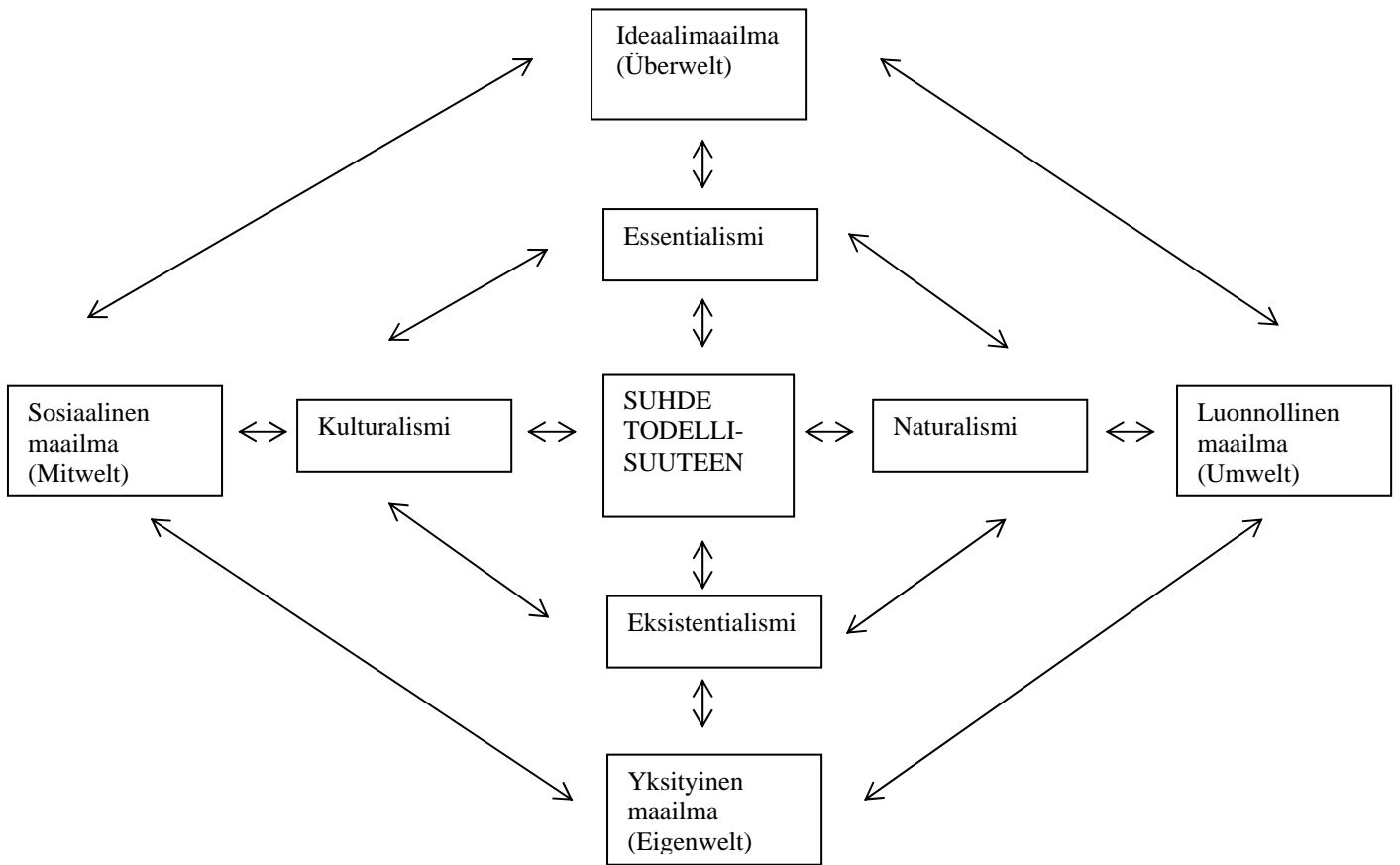
Maailmankatsomuksen käsitettä ja sen ympärille rakennettuja erilaisia tapoja jäsentää maailmankatsomuksellista ajattelua voidaan käyttää monikulttuurisissa ohjaustilanteissa välineinä erilaisuuden ymmärtämisessä ja tulkitsemisessä. Maailmankatsomuksen käsitteellä on lukuisia määritelmiä. Määriteltessään maailmankatsomusta kirjoittajat eri aikoina ovat painottaneet eri puolia sen sisällössä.

Maailmankatsomus voidaan ymmärtää niiden uskomusten joukkona, jonka varaan yksilö ja yhteisö rakentavat tulkintaansa todellisuudesta. Maailmankatsomus on kokonaisvaltainen näkemys elämästä ja maailmankaikkeudesta. Se on perusta, josta käsin tulkitsemme maailmaa. Maailmankatsomus voi olla tietoisesti valittu ja rakennettu tai tiedostamattomasti omaksuttu. Maailmankatsomus määrittelee, mitä ajattelemme elämän suurista filosofisista kysymyksistä: Kuinka ymmärrämme olemassaolomme? Mitä hyvää elämästä ajattelemme? Kuka olen? Mitä merkitsee olla ihminen? Mikä on elämän tarkoitus? Kaikki nämä kysymykset ovat oleellisia osia maailmankatsomuksesta. Maailmankatsomus on siis kokonaisvaltainen näkökulma todellisuuteen, (Parkkinen & Puukari 2007, 24).

Parkkinen ja Puukari (2007) ovat yhdistäneet Kotkavirran ja Nyyssösen (1996) ihmiskäsityksen ja hyvän elämän välistä suhdetta kuvaava mallin van Deurzen-Smithin (1988) maailmankatsomuksen neljää ulottuvuutta koskevaan malliin.⁵

⁵ Viitattut tutkimukset: Deurzen-Smith, E. van. 1988. *Existential counselling in practice*. London: Sage. Kotkavirta, J. & Nyyssönen, S. 1996. *Ajatus: Etiikka*. Helsinki: WSOY.

Esitän tämän mallin alla olevassa kuviossa:

Kuvio 1. Käsitteellinen malli maailmankatsomusten tarkasteluun ohjauksessa (Parkkinen & Puukari 2007, 30)

Van Deurzen-Smith (1988) jäsentää maailmankatsomusta holistisen ja käsitteellisen kartan avulla. Hän jakaa maailmankatsomuksen neljään perusulottuvuuteen: luonnollinen maailma, sosiaalinen maailma, henkilökohtainen maailma ja ideaalimaailma. Luonnollinen maailma on maailmankatsomuksen fyysinen ja biologinen ulottuvuus. Tällä alueella ihminen toimii tarpeiden ohjaamana. Sosiaalinen maailma viittaa ihmisen arkipäivän ihmissuhteisiin ja vuorovaikutukseen. Tällä alueella ihminen käyttäytyy kulttuurin odotusten ja opittujen mallien mukaisesti. Henkilökohtainen maailma on ihmisen persoonallisen kokemuksen alue, jossa hän tuntee olonsa turvalliseksi ja voi olla aidoimmillaan oma itsensä. Suhde itseen on tämän alueen keskeisiä sisältöjä. Ideaalimaailma käsittää ihmisen orientoitumisen itseään suurempaan todellisuuteen. Tällä alueella ihminen muodostaa myös käsitystään elämän tarkoituksesta. Ideaalimaailma on uskomusten, filosofioiden ja uskon alue. Parkkisen ja Puukarin mukaan oleellista on tarkastella ohjattavan kokemusmaailman pohjalta, millä elementeillä on merkitystä ohjauksessa käsiteltäviin kysymyksiin.

Van Deurzen-Smithin (1988) mukaan kunkin elementin oikea luonne ja merkitys avautuu tutkimalla sen yhteyksiä muihin elementteihin. Esimerkiksi kun ihminen pyrkii ratkaisemaan luonnollisen, sosiaalisen ja henkilökohtaisen maailman alueella olevia ongelmia, hän usein hahmottaa ensin itselleen tärkeitä arvoja (osa ideaalimaailmaa). Näin hän voi asettaa ongelmaan liittyviä asioita tärkeysjärjestykseen, mikä helpottaa niiden käsittelyä. Kun ihmisellä on jäsentynyt käsitys omista arvoistaan, hän kykenee paremmin kohtaamaan myös ulkoisia paineita ja niistä huolimatta voi toimia omien arvojensa suuntaisesti. Toisaalta monikulttuuristuvassa ja moniarvoisessa yhteiskunnassa on tärkeää samanaikaisesti oppia hyväksymään se, että monilla ihmisillä on erilaisia arvolähtökohtia.

Maailemankatsomuksen neljä ulottuvuutta voivat eri tavoin painottuneina olla merkityksellisiä teemoja ohjauskeskusteluissa. Esimerkiksi koulutus- ja uranvalintakysymyksissä on hyvä käsitellä ohjattavan valintaperusteita niin, että hänen maailmankatsomuksensa tarkastelulle on tilaa. Tarkastelun kohteena voivat olla avoimet kysymykset: Millaista tulevaisuutta toivon? Mitkä arvot ovat itselleni tärkeitä? Miksi nämä arvot ovat itselleni tärkeitä? Miten omat arvoni kytkeytyvät toisten ihmisten arvoihin (suhde itselle merkityksellisiin yhteisöihin)? Joissain tapauksissa ohjattavan arvolähtökohdat nousevat uskonnosta ja voivat vaikuttaa siihen, millaiset koulutus- ja ammattialat ovat toivottavia, Parkkinen & Puukari 2007, 26-27).

Kotkavirran ja Nyssösen kuvaus jakautuu kahteen ulottuvuuteen, joissa molemmissa on kaksi eräänlaista vastapoolia, essentialismi-eksistentiaalismi sekä kulturalisminaturalismi. Näiden vastapoolien tapa hahmottaa ihmiskäsityksen ja hyvän elämän välistä suhdetta poikkeaa selvästi toisistaan. Näin muotoutuvasta kokonaisjäsennyksestä tulee tietynlainen nelikenttä. Melko harvoin ihmisillä on yksinomaan yhteen neljästä poolista kiinnittyvä käsitys. Useimmilla ihmisillä ihmiskäsityksen ja hyvän elämän väliset suhteet jäsentyvät näiden neljän erilaisen käsityksen yhdistelmänä (mahdollisten yhdistelmien kenttä). Essentialismissa yksilöllä on oleellisia yhteisiä ominaisuuksia ja hyvä elämä on näiden ominaisuuksien toteutumista. Eksistentiaalismissa yksilö valitsee itsensä ja hyvän elämänsä. Naturalismissa yksilöllä on luonnollisia tarpeita ja hyvä elämä on näiden tarpeiden tyydyttämistä. Kulturalismissa yksilöiden käsitykset hyvästä elämästä rakennetaan heidän kulttuurissaan.

Parkkinen ja Puukarin (2007) mukaan ohjaus- ja neuvontatehtävissä työskentelevän on hyödyllistä hahmottaa omaa suhdettaan hyvän elämän ja ihmiskäsitysten yhdistelmiin ja tehdä näin itselleen tietoiseksi omia lähtökohtiaan. Erityisesti monikulttuurisen ohjauksen kannalta on tärkeää, että kykenemme tiedostamaan, millaiselta perustalta suuntaudumme toisiin ihmisiin ja heidän ohjaukseensa ja neuvontaansa, (Parkkinen & Puukari 2007, 28-29).

3 MAAHANMUUTTAJIEN INTEGROITUMINEN SUOMALASEEN YHTEISKUNTAAN

3.1 Akkulraatio ja akkulraatioasenteet

Kun kulttuurit kohtaavat, ihmiset joutuvat sopeutumaan kulttuurin muutoksiin. Monet eri tieteenalat tutkivat tätä kulttuurin muutosta eli *akkulraatiota*. Yhteiskunta- ja käyttäytymistieteissä ollaan kiinnostuneita siitä, mitä sopeutumiskeinoja ihmiset käyttävät ylittäessään kulttuurirajoja. Psykologiassa ja sosiaalipsykologiassa niin sanottu akkulraatiotutkimus on laaja tutkimusalue, joka on erikoistunut kulttuurien väliseen kontaktiin ja sen aiheuttamiin muutoksiin. Psykologisesta akkulraatiosta puhutaan silloin, kun tarkoitetaan ihmisten identiteetissä, arvoissa, käyttäytymisessä ja asenteissa tapahtuvia, kulttuurien kohtaamisesta johtuvia muutoksia, (Liebkind 1994, 25).

Akkulraatiota voidaan pitää tilana tai prosessina. Prosessina akkulraatio merkitsee ajan kuluessa tapahtuvia muutoksia toisen kulttuurin kanssa kosketuksissa olevien ihmisten uskomuksissa, tunteissa, asenteissa, arvoissa, käyttäytymisessä ja samaistumiskuvioissa. Akkulraatio ymmärretään dynaamiseksi prosessiksi, jossa on otettava huomioon sekä sitä edeltäviä, välittäviä että muokkaavia että siitä seuraavia tekijöitä, (Liebkind 2000, 13).

Lukuisat akkulraatioprosessia koskevat teoriat voidaan karkeasti jakaa kahteen ryhmään: *toinen painottaa yksiulotteista prosessia*, joka päättyy kulttuurivähemmistön sulautumiseen ja *toinen painottaa kulttuuriplurarismia* eli *monikulttuurisuutta*. Yksisuuntaisessa prosessissa vähemmistön jäsen omaksuu enemmistön arvot ja käyttäytymisen. Akkulraatio ei näin ollen juurikaan poikkea sulautumisesta eli assimilaatiosta. Muutosprosessi johtaa ennen pitkää alkuperäisen etnisen tai kulttuurisen identiteetin häviämiseen. Toinen monikulttuurisuutta painottava malli on selkeästi kaksiulotteinen. Sen mukaan etniset vähemmistöryhmät ja niiden jäsenet enemmän tai vähemmän säilyttävät perinteisen kulttuurinsa sopeutuessaan enemmistöyhteiskuntaan. Samalla oletetaan, että enemmistökulttuuri muuttuu ja sopeutuu monikulttuurisuuteen, (Liebkind 2000, 14).

Tapaa, jolla etninen tai kulttuurivähemmistö haluaa suhtautua hallitsevaan ryhmään, sanotaan akkulraatioasenteiksi. Jokaisen etnisen tai kulttuurivähemmistön jäsenen on otettava kantaa kahteen peruskysymykseen: miten tärkeää on säilyttää oma kulttuurinsa ja siihen liittyvä kulttuuri-identiteetti ja miten tärkeää on ylläpitää hyvät suhteet ja kiinteä yhteys koko yhteiskuntaan ja valtaväestöön. Akkulraatioasenteista voidaan esittää seuraavanlainen kuvio (seuraavalla sivulla):

		SUUNTAUTUMINEN VALTAKULTTUURIIN	
		KYLLÄ	EI
SUUNTAUTUMINEN OMAAAN KULTTUURIIN	KYLLÄ	<i>INTEGRAATIO</i> (bikulttuurainen integraatio)	<i>ASSIMILAATIO</i> eli sulautuminen
	EI	<i>SEPARATISMI</i> (vahva vähemmistöidentiteetti)	<i>MARGINAALISUUS</i> (anomia)

Kuvio 2. Akkulraatioasenteet (Liebkind 1994, 26)

Vieraantumisen/marginalisoituminen on tyypillistä silloin, kun oma kulttuuri torjutaan, mutta ei myöskään omaksuta enemmistökulttuuria. Tällöin vähemmistön jäsen ikään kuin putoaa kahden kulttuurin väliin, eikä hyväksy kumpaakaan tai ei tule hyväksytyksi kummassakaan. *Assimilaatio* eli sulautuminen merkitsee oman kulttuurin hylkäämistä ja enemmistökulttuurin hyväksymistä sen tilalle. Tällainen asenne voi olla haitallinen sopeutumiselle. Varsinkin nuoret saattavat menettää oman kulttuurinsa hallinnan ja kyvyn olla vuorovaikutuksessa sen jäsenten kanssa kiihkeissä yrityksissään tulla hyväksytyksi enemmistökulttuurin keskuudessa.

Separaatiota eli eristäytymistä esiintyy silloin, kun vähemmistön jäsenet korostavat vain omaa kulttuuriaan ja vetäytyvät kanssakäymisestä valtaväestön edustaman kulttuurin kanssa. Sopeutuminen vaikeutuu, jos asenne johtaa kyvyttömyyteen osallistua laajemmin yhteiskuntaan. *Integraatiota* pidetään psykologisesti parhaimpana keinona sopeutua valtakulttuuriin. Siinä pyritään sekä säilyttämään omia kulttuuriperinteitä että ylläpitämään yhteyksiä enemmistökulttuuriin, (Liebkind 1994, 25-26).

3.2 Uuteen kulttuuriin kotoutumisen vaiheet

Ohjaajan on hyödyllistä tuntea maahanmuuttajan uuteen kulttuuriin kotoutumisen vaihteita, jotta hän pystyy ohjaussuhteen luomisessa ja ohjauksen toteutuksessa huomioimaan, missä kotoutumisvaiheessa ohjattava on. On kuitenkin tärkeää muistaa, että uuteen kulttuuriin sopeutuminen on aina yksilöllinen prosessi. Tarkastelen tässä luvussa Derald Wing Suen ja David Suen (1990) prosessimallia, jota ovat tarkastelleet myös suomalaiset tutkijat (mm. Liebkind 1994, Lairio, Nissilä, Puukari & Varis 2001, Metsänen 2000) soveltaen mallia suomalaiseen yhteiskuntaan.

Derald Wing Sue ja David Sue (1990) ovat tarkastelleet etnisen identiteetin muutosta akkulraation kuluessa ja heidän mukaan yksilö käy akkulraatioprosessissaan erilaisia vaihteita läpi, joita he kutsuvat a) *konformisuusvaiheeksi*; b) *ristiriitavaiheeksi*; c) *"uppoutumisen" vaiheeksi* ja d) *integroivaksi itsetutkiskeluvaiheeksi*.

Konformisuusvaihe

Konformisuusvaiheessa vähemmistökulttuurin edustaja arvostaa enemmän enemmistökulttuurin arvoja kuin oman kulttuurinsa arvoja. Oman rodullisen tai kulttuurisen ryhmän fyysisiä ja kulttuurisia piirteitä hävetään, kuten mustilla tummaa ihoa. Konformisuusvaiheessa olevan yksilön itsetunto on heikko. He tarkastelevat omaa ryhmäänsä enemmistön stereotyyppisten käsitysten valossa. Esimerkkinä latinalais-amerikkalaisten suuret työttömyysluvut Yhdysvalloissa selittyvät heidän "laiskuudesta, kouluttautumattomuudesta ja tyhmyydestä". Nämä negatiiviset piirteet ovat kiusallisia ja konformisuusvaiheessa oleva henkilö haluaa kaikin keinoin erottautua omasta etnisestä ryhmästään. Oman ryhmän ohella he suhtautuvat epäluuloisesti ja diskriminoivasti muihin vähemmistökulttuurin edustajiin. Enemmistökulttuuria pidetään ylempiarvoisena ja enemmistökulttuurin edustajia ihaillaan, kunnioitetaan ja jäljitellään, (Sue & Sue 1990, 96-101).

Metsänen (2000) on Sueta ja Sueta mukailleen nimennyt tämän vaiheen "Oma maa mustikka - muu maa mustikka" vaiheeksi, jolloin maahanmuuttaja on tyytyväinen, kun hän on päässyt pois raskaista olosuhteista. Uusi ja vieras kulttuuri näyttäytyy positiivisessa valossa, (Metsänen 2000, 184).

Liebkind (1994) korostaa sitä, että vaikka vähemmistönjäsen joutuu pakostakin sopeutumaan uuteen kulttuuriin, on vaarana konformisuusvaiheessa oman kulttuurin häpeäminen, itseviha ja näiden seurauksena heikko itsetunto ja omien maanmiesten välttäminen, (Liebkind 1994, 27).

Maahanmuuttajien kanssa työskentelevät (esimerkiksi opetus- ja sosiaalialojen työntekijät) ovat edelleen usein vakuuttuneita siitä, että mitä nopeammin maahanmuuttaja vapautuu omista kulttuurisiteistään ja opettelee uuden kulttuurin tavat ja arvot, sitä nopeammin maahanmuuton aiheuttamat paineet ja ongelmat tasaantuvat tai poistuvat kokonaan. Liebkindin ja Jasinskaja-Lahden (2000) tutkimuksessa on käynyt kuitenkin ilmi, että maahanmuuttajanuoren sitoutuminen omalle sosialisaatiolleen ominaisiin perhekäsityksiin ja -käytäntöihin on ainakin akkulaation alkuvaiheessa ensisijaisen tärkeää, sillä se tuo tullessaan lähiverkostotuen, muun muassa vanhempien suuremman tuen ja ymmärryksen. Vanhempien tuella on puolestaan todettu olevan ratkaiseva merkitys maahanmuuttajanuoren psyykkiselle hyvinvoinnille, (Liebkind & Jasinskaja-Lahti 2000, 133-134).

Lairio, Nissilä, Puukari ja Varis (2001) tarkastelevat ohjauksen näkökulmasta konformisuusvaihetta. Heidän mukaansa erityisesti alle vuoden Suomessa olleen maahanmuuttajan suomalaistumispyrkimykseen on suhtauduttava kriittisesti. Ohjattavalle ja hänen perheelleen kannattaa avoimesti kertoa uuteen kulttuuriin kotoutumisprosessin eri vaiheista ja korostaa, että syntymäkulttuurin keskeisten piirteiden säilyttäminen edistää heidän psyykkistä hyvinvointiaan, (Lairio, Nissilä, Puukari & Varis 2001, 138). Mielestäni selkeästi konformisuusvaiheessa olevaa ohjattavaa kannattaa tukea kohti seuraavaa vaihetta ja ennen kaikkea tukea itsetunnon vahvistumista.

Ristiriitavaihe

Ristiriitavaiheessa vähemmistöjäsenen ei pysty kokonaan sulattamaan valtaväestön aliarvioivaa näkemystä hänen kulttuuristaan. Tässä vaiheessa yksilö tiedostaa sen, että kaikki enemmistökulttuurin tai oman kulttuurin piirteet eivät ole niin huonoja kuin hyviäkään ja yksilö ei voi paeta kulttuuriperimäänsä. Yksilö ymmärtää, että kaikki

enemmistökulttuurin arvot eivät ole hänelle hyödyllisiä. Sekä häpeän että ylpeyden tunteet sekoittuvat yksilön mielessä ristiriitaiseksi kokonaisuudeksi. Enemmistön esittämiä näkemyksiä vähemmistön vahvuuksista ja heikkouksista aletaan kyseenalaistaa. Myös muita vähemmistökulttuureja koskevia stereotyyppisiä näkemyksiä aletaan kyseenalaistaa, (Sue & Sue 1990, 101-102).

Metsänen (2000) on soveltanut vaihetta seuraavalla lailla Suomeen. Oma maa on mustikkaa ja muu maa mansikkaa ja mustikkaa. Maahanmuuttaja kokee ristiriitoja suhteessa uuteen kulttuuriin: suomi on kielenä vaikeaa, talvet ovat uudessa kotimaassa pimeitä ja suomalaiset kylmiä, (Metsänen 2000, 184).

Lairio, Nissilä, Puukari ja Varis (2001) tuovat esille tästä vaiheesta sen, että usein siirtyminen konformisuusvaiheesta ristiriitavaiheeseen on hidasta ja asteittaista, mutta joskus se voi tapahtua äkillisesti traumaattisen kokemuksen johdosta. Ristiriitavaiheessa olevaa maahanmuuttajaa kannattaa rohkaista pohtimaan, millainen suhtautuminen uuteen elinympäristöön on rakentavaa pitkällä aikavälillä, (Lairio, Nissilä, Puukari & Varis 2001, 138).

"Uppoutumisvaihe"

"Uppoutumisvaiheessa" vähemmistökulttuurin jäsen löytää oman historiansa ja kulttuurinsa ja tietoa näistä haetaan aktiivisesti. Konformisuusvaihetta leimaava huono itsetunto vaihtuu itsearvostukseksi. Vähemmistökulttuurin jäsen identifioituu ja sitoutuu omaan etniseen ryhmäänsä, jonka arvot hän hyväksyy niitä kyseenalaistamatta. Hän kokee muiden vähemmistökulttuurien edustajat ystävinään ja "kohtalon" tovereinaan. Valtakulttuurin edustajat myös instituutiotaholla nähdään alistajina ja heihin suhtaudutaan epäilevästi ja jopa vihamielisesti, (Sue & Sue 1990, 104-105).

Metsänen (2000) on kutsunut tätä vaihetta "Oma maa kaikin puolin mansikkaa – muu maa mustikkaa" vaiheeksi. Maahanmuuttaja kokee uuden kulttuurin vihamieliseksi ja kaikki tuntuu vaikealta. Vaihetta leimaa vastakkainasettelu: oma kulttuuri on hyvää ja vieras huonoa. Vaihe merkitsee myös paluuta vanhaan ja turvalliseen: oma kulttuuri toimii puolustusmekanismina kaikille niille vaatimuksille, jota uusi kulttuuri edustaa, (Metsänen 2000, 184).

Lairion, Nissilän, Puukarin ja Variksen (2001) mukaan tässä vaiheessa oleviin maahanmuuttajiin tai heidän perheisiin voi olla vaikeaa saada kontaktia, koska opinto-ohjaaja edustaa valtakulttuuria ja virallista instituutiota. Jos he ilmaisevat vihamielisyyttä, ohjaajan ei tule puolustautua, koska tämä lisää vain kielteisiä tunteita. Ohjaaja ei myöskään saisi syyllistää itseään, koska maahanmuuttaja näkee hänet usein vain instituution edustajana. Uppoutumisvaiheessa olevalla ohjattavalla tulisikin olla mahdollisuus keskustella ongelmistaan oman kulttuurinsa edustajan kanssa. Siksi oppilaitosten kannattaa luoda yhteistyöverkostoja maahanmuuttajien ja heidän järjestönsä edustajien kanssa, (Lairio, Nissilä, Puukari & Varis 2001, 138-139).

Integroiva itsetutkiskeluvaihe

Itsetutkiskeluvaiheessa vähemmistökulttuurin edustaja ymmärtää, että hän on liian ankarasti omaksunut enemmistökulttuurin arvot ja näkemykset sen seurauksena, että oma henkilökohtainen autonomia on hävinnyt. Hän alkaa vahvistaa itsensä arvostamista ja itsevarmuutta. Hän ymmärtää olevansa autonominen yksilö, jolla on oma ainutlaatuinen identiteetti, mutta hän on oman vähemmistökulttuurinsa jäsen osana laajempaa yhteiskuntaa ja ihmiskuntaa (identiteetin universaaliaste). Vaikka hän kokee

kuuluvansa omaan kulttuuriseen tai etniseen ryhmäänsä, hän punnitsee ryhmän arvoja, eikä niele niitä noin vaan.

Vähemmistökulttuurin edustaja uskoo, että mitä paremmin tuntee muiden vähemmistökulttuurien uskomuksia ja arvoja, sitä paremmin niitä ymmärtää. Suhteessa valtaväestön edustajiin itsetutkiskeluvaiheessa oleva vähemmistökulttuurin edustaja on valikoiva. Hän ei hyväksy rasismia tai muita alistavia tapoja, mutta suhtautuu kuitenkin avoimesti valtakulttuurin rakenteisiin. Hänestä tulee lopulta kaksi- tai monikulttuurinen, (Sue & Sue 1990, 106-107).

Metsänen (2000) on jakanut itsetutkiskeluvaiheen kahtia: ensimmäisessä oma maa ei koeta niin mansikkana, eikä muuta maata niin mustikkana. Toisessa vaiheessa oma maa on sekä mansikkaa että mustikkaa, kuten myös muu maakin. Näistä ensimmäisessä maahanmuuttaja kyseenalaistaa molempien kulttuurien arvoja ja vaihetta leimaa itsereflektio. Hän ei tarvitse enää kulttuuria puolustusmekanismina. Toisessa vaiheessa maahanmuuttaja pystyy sovittamaan uuden ja vanhan yhteen, näkee molemmissa hyvät ja huonot puolet. Hän näkee integraatiossa mahdollisuuden, (Metsänen 2000, 184).

Lairio, Nissilä, Puukari ja Varis (2001) eivät pohdi itsetutkiskeluvaihetta opinto-ohjaajan työn näkökulmasta sen tarkemmin, mutta muistuttavat siitä, että uuteen kulttuuriin sopeutumisen vaiheet antavat vain yleisiä suuntaviivoja maahanmuuttajien ajattelun ja käyttäytymisen ymmärtämiseksi. Maahanmuuttaja saattaa esimerkiksi käyttäytyä eri tavalla kuin ajattelee, tai ajatellut toisin kuin tuntee. Viime kädessä on aina kyse yksilöllisistä tavoista kokea, tuntee ja ajatella, (Lairio, Nissilä, Puukari & Varis 2001, 138-139).

3.3 Kollektiivinen ja individualistinen kulttuuri

Halonen & Puhalainen ovat pro gradu työssään *Maailmankatsomuksellinen näkökulma afgaanimaahanmuuttajien vammaiskäsityksiin* (2008) tuoneet esille kollektiivisen ja individualistisen kulttuurien eroja, joita on syytä tarkastella, kun pohditaan afgaaneja Suomessa. He viittaavat Triandiksen (1990) näkemyksiin. Triandis toteaa, että vaikka kaikissa kulttuureissa on kummankin suuntautumistavan mukaan eläviä yksilöitä, nämä kaksi ovat suuntaa antavia yleistyksiä. Voidaan todeta, että länsimaat ovat individualistisemmin suuntautuneita, ja idän ja etelän kulttuurit kollektiivisempia. Edelleen Triandiksen mukaan kollektiivisissa kulttuureissa sitoutuminen ja huolenpito omaa ryhmää kohtaan on suurta, mutta ryhmän ulkopuolisia saatetaan joskus jopa hyljeksiä. Individualistisilla alueilla sitoutuminen omaan ryhmään on heikompi, mutta toisaalta täysin tuntemattomista ryhmän ulkopuolisista henkilöistä kannetaan suurempaa vastuuta, (Triandis 1990, 39, 43). Halonen & Puhalainen (2008) ovat koonneet seuraavanlaisen taulukon kollektiivisen ja individualistisen kulttuurien eroista, joihin viittaaan heidän tutkimuksen mukaan. Taulukko on seuraavalla sivulla.

Taulukko 6. Kollektiivisen ja individualistisen kulttuurien erot (Halonen & Puhalainen 2008, 15).⁶

KOLLEKTIIVINEN KULTTUURI	INDIVIDUALISTINEN KULTTUURI
Yhteisön etu yksilön edun edellä	Yksilön etu yhteisön edun edellä
Ryhmillä oikeus puuttua yksityis-elämään	Jokaisella oikeus yksityisyyteen
Ryhmä määrää yksilön mielipiteitä, sosiaalinen kontrolli hyväksytään	Jokaiselta odotetaan omat mielipiteet, yksilöllä oikeus ja vastuu valinnoistaan
Lait ja oikeudet vaihtelevat ryhmän mukaan	Lait ja oikeudet kaikille samoja
Sopuointu ja yksituumaisuus perimmäisenä tavoitteena	Yksilön itsensä toteuttaminen perimmäisenä tavoitteena
Synnytään suojeleviin suurperheisiin, joille ollaan uskollisia	Yksilöt kasvatetaan huolehtimaan vain itsestään ja aivan lähimmistä perheenjäsenistä
Identiteetti perustuu ryhmän jäsenyyteen, tavoitteena sosiaalinen integraatio	Identiteetti perustuu yksilöön itseensä, tavoitteena yksilöllisyyden kehittyminen
Lapset oppivat ajattelemaan muodossa ”me”	Lapset oppivat ajattelemaan muodossa ”minä”
Suoraa välienselvittelyä vältetään, tarvittaessa valkoiset valheet	Omaan rehelliseen mielipiteen ilmaisuun kannustetaan
Yksilön rikkomukset tuottavat häpeää myös yhteisölle	Yksilön rikkomukset tuottavat syyllisyyttä ja itsekunnioituksen menetyksen yksilölle itselleen
Suhteet menevät tehtävän edelle	Tehtävät menevät suhteiden edelle

Kollektiivisen ja individualistisen kulttuurien eroja on muitakin. Triandiksen mukaan kollektiivisissa kulttuureissa tuodaan individualistisia kulttuureja herkemmin keskusteluun ideologiset näkökulmat, kuten uskonto. Tapana on, että kollektiivisen kulttuurin edustaja odottaa vastapuolen pitävän luonnollisena ideologisten teemojen esilläoloa keskusteluissa ja kummeksuu suuresti, jos näin ei ole, (Triandis 1990, 43).

Omassa kehittämishankkeessa afganistanilaisten kollektiivisuus tuli hyvin esille. Ensimmäinen haastateltavani nuori mies (M1) kutsui minut kotiinsa, jossa muu perhe osallistui myös haastatteluun. Myös jo kodin ulkopuolella asuvat kaksi tyttäretä ja toisen aviomies osallistuivat haastatteluun.

⁶ Taulukko on koottu seuraavista tutkimuksista: Hofstede, G. 1993. Kulttuurit ja organisaatiot: Mielen ohjelmointi. Juva: WSOY. Peavy, R. Vance 1999. Sosiodynaaminen ohjaus: Konstruktiivinen näkökulma 21. vuosisadan ohjaustyöhön. Suom. P. Auvinen. Helsinki: Psykologien kustannus.

4 AFGANISTANILAISTEN NUORTEN SOSIOKULTTUURINEN TAUSTA JA URAVALINTA

4.1 Islamin merkitys

Halonen & Puhalainen ovat afgaanien vammaiskäsityksiä tarkastelevassa pro gradu työssään esittäneet, että yksi tärkeimmistä huomioonotettavista seikoista afgaaneja tutkittaessa on islam, kun arvioiden mukaan maan väestöstä muslimeja on noin 99 prosenttia, josta 80 % on sunnalaisia ja 19 % shiialaisia, (Halonen & Puhalainen 2008, 35). Omassa kehittämistyössäni mielenkiintoinen havainto oli se, että joillekin afgaaneille uskonto voi olla arka kysymys etenkin sellaisten pakolaisten kohdalla, jotka ovat paenneet talibanhallintoa, kuten haastattelemanani hazaravähemmistöön kuuluva aikuinen mies kertoi, (M2).

Islam sinällään määrittää jo paljon, mutta samalla on muistettava, että uskontona ja kulttuurina se on hyvin monimuotoinen ilmiö. Kristinuskon tavoin islam voidaan jakaa moniin opillisiin, kulttuurillisiin ja alueellisiin osiin. Lisäksi on huomioitava, että muslimienkin joukossa on maallistuneita ja ateisteja, vaikka uskonnolla islamilaisessa maailmassa on keskeisempi rooli kuin länsimaissa, (Hämeen-Anttila 2004, 174.)

Islamista puhuttaessa tulisikin aina tarkentaa, ”mistä islamista ja keistä muslimeista” puhutaan (Hukari 2006, 11). Afganistanissa islamin uskontulkinta on perinteisesti ollut hyvin konservatiivista siten, että hallitseva islamintulkinta on ollut fundamentalistinen sunnalaisuus. Se on yleensä poliittisesti orientoitunutta, ja samalla hyvin puritaanista (Hukari 2006, 12). Tyypillistä sille on islamin elvyttämisyrittäykset niin sanottuun alkuperäiseen, puhtaaseen muotoonsa. Koraani katsotaan auktoritatiiviseksi ja siten myös valtion lainsäädäntöä velvoittavaksi, (Hukari 2005, 21).

Uskonnollisille muslimeille voi joskus olla vaikea käsittää elämää, joka ei perustu muuttumattomaan ylhäältä annettuun järjestelmään, vaan jatkuvasti muuttuviin yleisiin mielipiteisiin. Heidän on sen tähden vaikea käsittää kehitystä tai sen merkitystä. Muslimien katsotaan elävän yhä ”uskon aikakautta” ja heidän elämäntavoillaan on usein enemmän yhteyttä keskiajan muslimeiden kuin nykylänsimaiseen elämäntapaan, (Eaton 1995, 93–94).

Riippumatta tulkintatraditiosta islam on enemmän kuin uskonto ainakin siinä rajatussa, lähinnä yksityiseen hartaudentarjoamiseen tai juhlapyyhiin rajatussa merkityksessä, mitä uskonnolle länsimaissa herkästi annetaan. Islam nimittäin kattaa kaiken elämään kuuluvan syntymästä kuolemaan, mukaan lukien sopivat ruuat, henkilökohtaisen puhtauden säännökset ja tervehtimistavat, (Ashraf 1991, 100).

4.2 Islam ja ammatinvalinta

Tarkastelen tässä luvussa islamin merkitystä suhteessa ammatinvalintaan, joka ei ole islaminuskoisille täysin vapaa uskonnon säätelystä. Ihanteena on elää omien kättensä ansiosta rehellisellä työllä. Periaatteena on siis laillisuus ja oikeudenmukaisuus, tosin sanoen ettei toimi ammatissa, jossa voi hyötyä toisen kustannuksella. Siten orjuus eli

toisen muslimin orjuuttaminen ja prostituutio, myös parittaminen, on laitonta. Hurskas muslimi ei toimi ammateissa, joissa joutuu tekemisiin sianlihan tai siannahan, alkoholin, koronoton tai uhkapelin kanssa. Näistä ihanteista joudutaan käytännössä kuitenkin tinkimään. Esimerkiksi koronotokieltoa toteutetaan vain Saudi-Arabiassa, Iranissa ja Persianlahden maissa. Islamilaisia pankkeja on kuitenkin kaikissa islamilaisissa maissa. Eurooppaan muuttanut muslimi voi joutua tekemisiin kiellettyjen aineiden kanssa toimiessaan esimerkiksi suutarina, tarjoilijana tai elintarviketeollisuudessa.

Sukupuoli vaikuttaa myös ammatinvalintaan. Mies työskentelee ammateissa, joissa joutuu paljon tekemisiin vieraiden kanssa: virastoissa, pankeissa, ravintoloissa, siivousalalla. Tyypilliset alat, joille naiset ovat suuntautuneet, ovat niin kuin meilläkin opettaminen, sairaanhoito sekä toimisto- ja tehdastyöt. Sen sijaan palveluammateissa toimii hyvin vähän naisia, koska se merkitsisi astumista miesten alueelle ja kontaktia vieraisiin miehiin. Yleistä on myös toimiminen kotiapulaisena ja lastenhoitajana, (Hallenberg 2005, 57-58).

Naisten ammatinvalinnassa on tiettyjä rajoituksia: he eivät voi toimia uskonnollisissa tehtävissä eivätkä puolustusvoimissa. Poikkeuksena ovat Irak, jossa naiset voivat liittyä puolustusvoimiin, ja Malesia, jossa on naismaameja. Useimmissa maissa nainen ei voi myöskään toimia islamilaisen oikeuden tuomarina. Lukuun ottamatta näitä selkeästi uskonnollisia virkoja islam ei juurikaan rajoita naisen kodin ulkopuolista työssäkäyntiä ja naiset voivat toimia muuten johtavassa asemassa, vaikkapa lääkäreinä tai johtajina. Erityisesti naislääkäreitä ja -hoitajia tarvitaan hoitamaan naispotilaita. Kuten virallisessa työelämässä myös politiikassa naisia on ollut vähemmän kuin miehiä. Naisen toimiminen poliittisena johtajana ei ole kuitenkaan islamin vastaista.

Työelämän rajoitukset liittyvät pikemminkin paikallisiin perinteisiin sekä vallitseviin sosiaalisiin ja taloudellisiin oloihin. Myös syntyperällä on merkitystä islamilaisissa maissa yksilön valinnanmahdollisuuksiin. Varakkaaseen perheeseen syntynyt lapsi saa todennäköisesti paremman koulutuksen kuin köyhään perheeseen syntynyt. Hänellä on myös paremmat mahdollisuudet edetä työelämässä sosiaalisen verkoston ja suositusten avulla. Naisten työpanos ns. harmaalla sektorilla on korvaamatonta, sillä he usein vastaavat perheen energiataloudesta kuten vedestä ja polttopuista, ruuantuotannosta ja usein myös vähittäismyynnistä sekä monista muista perheen jokapäiväiseen toimintaan liittyvistä toimista, (Hallenberg 2005, 57-58; Palomurto 2002, 161).

Taleban-hallinto kielsi afgaaninaisten työnteon ja koulutuksen. Poikkeuksena oli ainoastaan terveydenhuolto, mikäli nainen hoiti naispotilaita, eivätkä työskennelleet miesten kanssa, (YK-liitto 2008, ks. myös liite 1 sivuilla 41-42). Anna-Katrina Grönholm (2005), joka työskenteli 2002-2003 YK:n palveluksessa Afganistanissa on kiinnittänyt myös naisten työssäkäyntiin huomiota. Naisten työssäkäynti oli tuolloin lisääntynyt talebanien kukistuttua, mutta merkillepantavaa oli, että kaikki asiakaspalvelussa työskentelevät olivat miehiä. Poikkeuksena olivat kampaajat, jotka olivat naisia, sillä ei ollut sopivaa, että vieras mies pääsisi koskettelemaan naisen päätä, (Grönholm 2005, 177).

Uskonnon merkityksestä ammatinvalinnassa keskustelin kaikissa temahaastatteluissa. Eniten asiaa on pohtinut aikuinen mies (M2), mikä todennäköisesti selittynee hänen iällä ja sillä, että hän on täysi-ikäisyyteen asti asunut kotimaassaan. Nuorempi mies on lähtenyt kotimaastaan alle 10-vuotiaana ja nuori nainen ei ole koskaan asunut kotimaassaan.

”Uskonnon merkitys nuoren kasvattamisessa ja ammatinvalintaprosessissa riippuu hyvin paljon perheestä. Uskonto on tärkeä asia, mutta se ei merkitse kaikille perheille samaa. En näe tässä erityisiä eroja sunni- ja shiiamuslimiperheiden välillä. Osa Suomessa asuvista afgaaneista on hyvinkin uskonnollisia, osa taas ei niinkään välitä uskonnon kysymyksistä.

Myös perheen koulutustasolla on merkitystä. Suomessa on afgaanipakolaisia, jotka ovat luku- ja kirjoitustaidottomia ja osalla on taas korkeakoulutusta. Tulee mieleeni eräs afgaanityttö, joka opiskeli lähihoitajaksi. Hän oli töissä sairaalassa vanhusten osastolla, mutta perhe ei hyväksynyt sitä, että tyttö pesee vanhoja miehiä. Hän olisi saanut hoitaa naisia, mutta ei miehiä. Hän vaihtoi työpaikkaa ja meni päiväkotiin töihin. Myös ravintolatyö kuten alkoholin myynti ja sianlihan käsittely riippuu hyvin pitkälle perheen tai yksilön omasta uskonnollisesta vakaumuksesta”, (M2).

Haastateltu aikuinen mies korosti opinto-ohjauksen merkitystä etenkin sellaisten pakolaisnuorten kohdalla, jotka ovat tulleet Suomeen vasta murrosikäisenä. Vanhemmilla ei itselläkään ole välttämättä tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta.

”Nuorten tulisi saada tietoa siitä, millä aloilla on töitä ja minkälainen palkkaus alalla on. Ohjauksessa tulisi kiinnittää huomiota myös siihen, että mitkä alat sopivat heille persoonina, etteivät he opiskele montaa vuotta huomatakseen, että ala ei sovi ja opinnot sitten keskeytyvät. Vanhemmat eivät välttämättä pysty arvioimaan sitä, missä heidän lapsensa pärjäävät suomalaisessa yhteiskunnassa ja missä he ovat vahvoilla.

Vanhempien rooli ammatinvalintaprosessissa riippuu hyvin paljon myös itse perheestä, heidän omasta koulutuksesta ja kielitaidosta ja tietysti myös ihan siitä, kuinka kauan he ovat olleet Suomessa ja heidän kotoutumisestaan Suomeen. On tärkeää, että vanhemmat keskustelevat lastensa kanssa ja myös lapsen omaa ääntä kuullaan”, (M2).

Myös toinen nuorista toi esille sen, että uskonnon merkitys riippuu hyvin paljon perheestä.

”Se ei ole mielestäni ongelma, jos alkoholia myy esimerkiksi kaupassa, mutta sitä ei tule itse nauttia. Myyjäksi voi mennä niin tyttö kuin poika. Riippuu kuitenkin hyvin paljon perheestä, mitä hyväksytään ja mitä ei. Tulee mieleeni lyhyen hameen käyttö työssä tai muutenkaan, jota kaikki perheet eivät hyväksy. Esimerkkinä voisi olla vaikka lentoemännän ammatti, jota kaikki perheet eivät välttämättä hyväksy”, (M1).

Haastatellun pojan mielestä perheellä on suuri merkitys myös täällä Suomessa ammatinvalintaan. Useat afgaanivanhemmat toivovat lapsestaan lääkäriä, mutta Suomessa ammatteja on paljon enemmän ja siten on siis paljon enemmän vaihtoehtoja. Hän ei usko, että hänen perheensä toimisi jotenkin toisin, vaikka olisivatkin jääneet kotimaahan. Vanhemmat kannustavat paljon häntä ja hänen sisaruksiaan koulunkäynnissä, ja yrittävät motivoida heitä parempiin tuloksiin. Loppujen lopuksi opiskelumenestys on kuitenkin haastateltavan mielestä oma valinta. Vanhemmilla on

kuitenkin suuret odotukset opinnoista, (M1). Myös vanhempi mies toi esille, että useimpien afgaanivanhempien toiveena on saada koulutettua lapsensa lääkäriksi, joka sijoittuu ammattien arvoasteikossa korkeimmalle. Myös hänen vanhin, lukiassa opiskeleva lapsi suunnittelee lääkärin opintoja, mistä hän isänä oli hyvin ylpeä, (M2).

Myös toisen nuoren mielestä Suomessa ollaan vapaamielisempiä sen suhteen, mitä työtä afgaaninuori voi Suomessa tehdä, mutta hän ei selvästikään ole juuri pohtinut sen tarkemmin uskonnon vaikutusta ammatinvalintaan. Hän itse haluaisi opiskella lääkäriksi, mutta on tullut vasta kolme vuotta sitten Suomeen ja päätyneet ammatilliseen koulutukseen, (N1).

4.3 Avioliitto ja perhe

Islamilaisen yhteiskuntajärjestelmän perustana on perhe ja suku, jonka maineesta ja kunniansta jokainen on kollektiivisesti vastuussa. Niin myös Afganistanissa, jossa on hyvin hierarkkinen kulttuuri, jossa monet ulkoiset tekijät yksilön henkilökohtaisista ominaisuuksista voimakkaammin määrittävät hänen asemaansa ja käyttäytymistään yhteisössä. Yksi kulttuurin merkittävä tekijä on afgaanien käsitys perheestä. Länsimaisen ydinperheen lisäksi siihen usein kuuluvat isovanhemmat, enot, sedät, tädit ja serkut, jotka ovat toistensa kiinteänä tukena koko elämän ajan. Perheen vanhuksilla on merkittävä asema myös nuorta polvea koskevissa asioissa (Hallenberg 2005, 59; Halonen & Puhalainen 2008, 42).

Tärkeä vaikuttaja afgaanin elämässä on myös perhettä laajempi heimoyhteisö. Afganistanissa ei ole yhtenäistä afgaanikulttuuria, vaan valtio koostuu monista tavoiltaan ja kieleltään erilaisesta heimo- ja kyläyhteisöstä paikallisesine johtajineen. Maan suurin etninen ryhmä ovat pastut (42 %). Merkittäviin vähemmistöihin kuuluvat myös tadhikit (27 %), uzbekit (9 %) ja hazaraväestö (9 %), joista viimeistä on rodullisin (mongolien jälkeläisiä) ja uskonnollisin (shiiamuslimeja) perustein vainottu maassa paljon.

Afganistanissa puhutaan useita eri kieliä, jotka jakautuvat seuraavasti:

- persia (dari) 50 %
- pashtu 35 %
- turkin sukuiset kielet (erityisesti uzbek ja turkmenia) 11 %
- 30 pienempää kieltä (erityisesti balochi ja pashai) 4 %

Maassa on myös paljon kaksikielisyyttä, (Halonen & Puhalainen 2008, 41; Ulkoasiainministeriö 2008 b; Ulkoasiainministeriö 2008 c).

Oma etninen identiteetti on afgaaneille usein tärkeämpi kuin Afganistanin kansalaisuus, mutta toisaalta yhteinen usko, monet traditiot ja yhteinen ulkopuolinen vihollinen sotatilanteissa on myös yhdistänyt heitä, (Wahab & Youngeman 2007, 13-16). Jos Afganistanissa tietyt heimot ovat olleet vuosisatoja toistensa vihamiehiä, on ymmärrettävää, jos uudessa elämäntilanteessa yksittäiset eri heimoista tulevat maahanmuuttajat eivät tule keskenään toimeen, (Halonen & Puhalainen 2008, 41-42).

Monien muiden pakolaistaustaisten maahanmuuttajien tavoin kaikilla haastatelluilla ei ole Suomessa kuin vain ns. ydinperhe. Muita sukulaisia heillä ei Suomessa ole, paitsi aikuisella miehellä on sisaren poika Suomessa. Tällaisessa tilanteessa suku saattaa korvautua muilla oman kulttuurin edustajilla. Molemmilla nuorilla on afgaaniystäviä ja aikuinen afgaanimies on aktiivinen afganistanilaisten yhdistyksessä. Nuori nainen on

saanut afgaaniystäviä myös äitinsä afgaaniystävien kautta. Haastatellut nuoret kokivat kysymykseni "Mihin heimoon kuulut" vaikeana. Nuori mies ei tiennyt kunnolla, mihin heimoon hänen perheensä kuuluu, ja äiti korjasi hänen vastaustaan. Nuori nainen sen sijaan tiesi tarkoin taustansa, mutta ei heti ymmärtänyt kysymystä. Aikuinen mies sen sijaan oli hyvin tietoinen asiasta, mihin olettavasti vaikuttaa se, että hän kuuluu sorrettuun hazara-vähemmistöön, (M1, M2, N2).

Islam ei välttämättä vaadi muslimeita avioitumaan, mutta pitää avioliittoa suositeltavana. Tässä islam on vain vahvistanut jo olemassa olevia käytänteitä: yksilön paras tuki ja turva ovat perhe ja suku. Muslimimies voi avioitua myös juutalaisen tai kristityn naisen kanssa, koska uskonto periytyy isän kautta. Musliminainen sen sijaan voi avioitua vain muslimimiehen kanssa. Avioliitto ei ole sakramentti vaan maallinen sopimus, joka voidaan purkaa. Avioliiton solmimiseen tarvitaan kummankin osapuolen suostumus, mutta käytännössä ei kuitenkaan vallitse yksimielisyyttä siitä, minkä ikäisenä ihminen on kypsä sanomaan oman mielipiteensä. Järjestetyt avioliitot ovat yleisiä, (Hallenberg 2005, 32-33; Palomurto 2002, 153).

Koska islam ei hyväksy esiaviollisia eikä avioliiton ulkopuolisia suhteita, mahdollisimman varhaista avioitumista on pidetty suotavana. Morsiamen oletetaan olevan neitsyt. Jos tyttö on tahrannut sukunsa maineen esiaviollisilla suhteilla, hänen mahdollisuutensa avioliittoon romahtavat, ellei sitten suhteen toinen osapuoli mene hänen kanssaan naimisiin. Nainen saattaa joutua vastaamaan sukunsa maineesta jopa hengellään, jopa siinäkin tapauksessa, että hänet on raiskattu. Tässä vaikuttavat perinteiset käsitykset naisesta miehelle kuuluvana omaisuutena enemmänkin kuin islamilainen laki, joka ei vastaavasta syystä langeta naimattomalle henkilölle kuolemantuomiota, (Hallenberg 2005, 34).

Grönholmin (2005) mukaan järjestetyt avioliitot ovat yleisiä Afganistanissa, ja tässä suhteessa pojillakaan ei ole valinnan sijaa. Sinänsä islam tunnustaa ihmisen vapaan tahdon; tämän edelle kuitenkin pojan ehdoton kuuliaisuus isälleen. Naisen suhteen voi kuuliaisuuskäsitteen kyseenalaistaa, hän on jopa kauppatavaraa tai häntä käytetään aiheutetun vahingon tai häpeän korvauksena, (Grönholm 2005, 20).

Haastatelluista nuorista tyttö kertoi pitävänsä avioliittoa tärkeänä ja hän on kihloissa Iranissa asuvan nuoren afgaanimiehen kanssa. Kun pyysin häntä arvioimaan asteikolla 1-5 kuinka tärkeänä hän pitää avioitumista, vastasi hän kuitenkin yllättäen numerolla 1 (ei lainkaan tärkeä, ks. luku 5.1). Hän on aiemmin seurustellut myös suomalaisen pojan kanssa, mutta hänen äiti ei asiaa hyväksynyt. Tytön isä on kuollut, joten äiti edustaa hänelle molempia vanhempia. Hän on itse valinnut niin poikakaverin kuin tulevan puolisonsa, mutta avioitumisessa hän on kysynyt myös äitinsä hyväksyntää. Poika arvioi avioitumisen tärkeyttä numerolla 3 (jonkin verran tärkeä, ks. luku 5.1). Haastateltu aikuinen mies piti avioliittoa tärkeänä ja toivoi omien lastensa avioituvan ja mielellään muslimin kanssa, (M1, N1 ja M2).

Kotia ja perhettä pidetään islamilaisessa kulttuurissa naisen maailmana, kun taas mies hoitaa suhteet yhteiskuntaan kodin ulkopuolella. Ei ole kuitenkaan aina selvää, kuka itse asiassa tekee päätökset perheen sisällä. Mies on auktoriteetti ulospäin, mutta äidillä tai vaimolla voi olla huomattava osuus itse päätöksenteossa. Joidenkin tutkijoiden mukaan tämä soittaa, että naiset eivät siis olekaan niin alistetussa asemassa kuin usein väitetään. Vaikka naista pidetäänkin arvostelukykyisenä päättäjänä ja vaikuttajana, hän on vaikuttajana vain miehensä tai perheensä kautta. Miehellä on ainakin periaatteessa päätösvalta kaikissa perhettä koskevissa tärkeissä asioissa, ja vaimon on toteltava miestänsä kaikissa lainmukaisissa vaatimuksissa. Miehellä on oikeus päättää perheen asuinpaikasta ja melko pitkälle vaimon sosiaalisesta liikkuvuudesta.

Vastineeksi miehen on puolestaan taattava vaimolleen ylläpito.

Perheessä suhtaudutaan tyttöihin ja poikiin eri lailla. Poikaa usein odotetaan hartaammin syntyväksi, kuin tyttöä, ja tytön syntymä saattaa olla pettymys. Koska naisen asema ja hänen saamansa arvostus paranevat pojan syntyessä, hän saattaa myös alitajuisesti huolehtia pojasta paremmin kuin tyttärestä. Äidin ja pojan suhdetta pidetään yleensä hyvin läheisenä: äiti pyrkii täyttämään poikansa kaikki toiveet.

Lasten kasvatuksessa painotetaan vanhempien kunnioitusta ja etenkin isän tottelemista sekä hyvien tapojen ja joustavuuden oppimista. Myös toisten huomioonottaminen, hyväntekeväisyys ja kielellinen taidokkuus ovat hyveitä. Sekä tytölle että pojalle pyritään luomaan hyvä itsetunto, mutta pojat saattavat osoittaa sen ulospäin kunnianhimon, kun taas tytöiltä edellytetään vaatimatonta käytöstä. Pojan elämässä tapahtuu suuri muutos hänen ollessa noin neljännen ikävuoden paikkeilla. Hän siirtyy silloin naisten maailmasta miesten maailmaan. Isän tehtävänä on siitä alkaen karaista ja kehittää pojan luonnetta, ja pojan on opeteltava tottelemaan isäänsä ja täyttämään hänen toiveensa ja käskynsä, (Hallenberg 2005, 36; Palomurto 2002, 157-158).

Haastatelluista nuorista poika ei nähnyt poikien ja tyttöjen kasvatuksessa oleellisia eroja, kuten ei myöskään haastateltu aikuinen mies. Sen sijaan tyttö koki, että poikia kasvatetaan tyttöjä vapaammin. Hän uskoo, että hänen kaksi nuorempaa veljeään saavat tehdä aikuistuessaan sellaisia asioita, mitkä ovat häneltä ja hänen sisarilta kiellettyjä kuten alkoholin nauttiminen. Myös pukeutumisessa tyttö uskoo, että heitä kontrolloidaan enemmän kuin poikia, (M1, M2, N1).

Naisen rooli perheessä voi muuttua merkittävästi, jos mies ottaa talouteen uuden vaimon. Avioliittolaisissa kaikki islamilaiset koulukunnat hyväksyvät polygamian, miehen oikeuden solmia avioliiton useamman naisen kanssa yhtä aikaa. Islamilaisessa laissa miehen mahdollisuus moniavioisuuteen on rajattu neljään samanaikaiseen vaimoon. Miehen tulee kohdella kaikkia vaimojaan tasapuolisesti ja hän on vastuussa kaikkien vaimojen elatuksesta, sekä järjestettävä kullekin itsenäinen talous. Kaikki vaimot ovat tasapuolisia perijöitä, (Perho 2002 b, 107).

Myös Afganistanissa moniavioisuus – miehellä neljä vaimoa – on mahdollinen. Afgaanien mukaan ensimmäisen vaimon tulee suostua toiseen vaimoon, jos hän itse sairastaa tarttuvaa tautia tai on hedelmätön. Shari'an mukaan kaikkia vaimoja tulee kohdella tasapuolisesti. Afgaanit kuitenkin sanovat, ettei näitä ehtoja yleensä pystytä täyttämään ja naisen on vain suostuttava. Mies voi halutessaan pitää kaikki vaimonsa samassa taloudessa tai hän voi karkottaa aikaisemman vaimonsa yhteisestä kodista. Nainen ei voi missään olosuhteissa ottaa toista miestä ja naisen on paljon vaikeampi saada avioeroa, kuin miehen, (Grönholm 2005, 20).

Avioero on aina ollut muslimimiehelle helpompaa kuin musliminaiselle. Islamilaisten maiden nykyisessä lainsäädännössä avioeroa on miesten kohdalta pyritty vaikeuttamaan ja naisten kohdalta helpottamaan. Avioeron perusteeksi käy siten mm., että mies laiminlyö perheensä elatuksen, pahoinpitelee vaimoaan tai että hän on kykenemätön sukupuoliyhteyteen. Islamilainen erikoisuus aviokiistojen selvittelyssä on sovittelukäytäntö. Myös Koraanissa kehoitetaan sovitteluun. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kiistojen sattuessa nainen muuttaa isänperheensä tai muun miespuolisen sukulaisen luo, ja sovitteluprosessi alkaa. Avioeron jälkeen lasten huolto kuuluu periaatteessa äidille niin kauan kuin lapset ovat pieniä ja sen jälkeenkin, jos isä ei heistä huolehdi. Muslimilapsen huoltajana voi olla vain muslimi. Eronneet miehet ja naiset voivat avioitua uudelleen ja naisen kohdalla sitä pidetään jopa suotavana, koska eronneena ja ilman uutta aviomiestä elämistä pidetään jotenkin huonona, (Hallenberg

2005, 38-39; Palomurto 2002, 154).

Kaikki haastatellut henkilöt pitivät avioeroa mahdollisena, siis he ainakin periaatetasolla hyväksyivät avioeron. Aikuinen mies kuitenkin korosti, että siihen pitää olla kunnolliset syyt, kuten myös nuori mies (M1, M2, N1).

4.4 Naisen asema

Vaikka teemahaastatteluni kysymykset eivät käsitelleet suoraan naisten asemaa afgaanikulttuurissa, otan esille tässä luvussa joitain näkökulmia musliminaisen asemaan. Länsimainen media välittämät "kauhukuvat" musliminaisen asemasta eivät ole aina johdettavissa islamin laista. Islamin mukaan nainen on luotu samaan aikaan kuin mies eikä naisen katsota vietelleen miestä syntiinlankeemukseen. Islamissa ei siten ole perisyntien käsitettä. Islam kuuluu sekä naiselle, että miehelle, joiden molempien tulee sitä harjoittaa. Tasa-arvoisista lähtökohdista huolimatta uskonnon säädöksissä on kuitenkin eroja miesten ja naisten välillä, ja Koraanissa on kohtia, joissa miesten todetaan olevan naisia "astetta" ylempänä. Käytännössä naisen asema islamilaisessa maailmassa vaihtelee suuresti: siihen vaikuttaa muun muassa elinkeinorakenne, yhteiskuntamuoto sekä ilmastolliset, taloudelliset ja kansalliset tekijät, (Hämeen-Anttila 2004, 169; Palomurto 2002, 149).

Talibanien ääri-islamilaisella valtakaudella naiset suljettiin koteihin: naisia koski matkustuskielto, eikä heillä ei ollut lupaa koulutukseen eikä oikeutta työskennellä kodin ulkopuolella. Naisten ei sallittu mennä mieslääkäriin vastaanotolle edes hengenvaarallisissa tapauksissa, (ks. liite 1 sivuilla 42-43). Vuoden 1964 perustuslaki takaa kuitenkin naisten ja miesten tasa-arvon. Sekä Afganistanin perustuslaki että vaalilaki takaavat naisten kiintiön niin parlamentissa kuin maakuntaneuvostoissa. Parlamentiin valitaan vähintään 68 naista ja kuhunkin maakuntaneuvostoon vähintään kaksi naista.

Suomen YK-liiton Afganistania käsittelevällä sivustolla on sivu islamista ja Afganistanin naisista, jossa on alaotsikoitu: *Afganistan on yksi maailman patriarkaalisimmista yhteiskunnista*. Huolimatta perustuslain antamasta tasa-arvosta, naisten asema on maassa erittäin heikko ja sidoksissa enemmän maan heimokulttuurin kunnialakiin, pastunwaliin, ja pitkittyneeseen konfliktiin kuin suoranaisesti islamiin. Afganistanin hallitus listasi vuonna 2004 kahdeksan kehitystavoitetta, jotka ovat YK:n yleiskokouksen vuonna 2000 laatiman vuosituhatjulistuksen kehitystavoitteiden mukaisia. Afganistanin hallituksen suunnitelma on nimeltä Visio 2020. Tasa-arvo on yksi kehitystavoitteista, (YK-liitto 2008).⁷

Länsimaissa puhutaan usein musliminaisten hunnusta, jolla tarkoitetaan heidän päällysviittaansa, joka on joissakin maissa valkoinen, toisissa musta. Joissakin yhteyksissä hunnulla tarkoitetaan taas naisten käyttämiä erilaisia pääverhoja ja huiveja. Naisen hunnuttautumien ja molempien sukupuolten säädyllinen pukeutuminen ja

⁷ Muita kehitystavoitteita ovat: köyhyys, koulutus, lapsikuolleisuus, äitiyskuolleisuus, HIV/Aids, ympäristö, kumppanuus. Afganistanissa tavoitteita ei kuitenkaan ole mahdollista saavuttaa, ellei maan yleinen turvallisuustilanne parane. Tästä syystä Afganistanin hallitus lisäsi vuosituhatavoitteiden joukkoon yhden uuden tavoitteen: turvallisuuden ja rauhan takaamisen. Tavoitteen saavuttamiseksi Afganistanissa on uudistettu niin armeijaa kuin poliisivoimiakin, aloitettu laittomien aseiden kerääminen ja miinojen tuhoaminen sekä pyritty vähentämään oopiumviljelystä saatavien tulojen merkitystä, (YK-liitto 2008).

yleinen siveys säädetään Koraanissa. Afganistanilaistyyppinen *burqa'*, jossa on vain pitsikoristeltu "ikkuna", mutta joka muuten peittää naisen kasvot ja vartalon täydellisesti, ei sinänsä ole islamin lain vastainen, mutta ei myöskään sen vaatima. Kyse on islamin lain äärimmäisestä tulkinnasta. Myös Persianlahden maissa käytetään kaiken peittävää kaapua ja nahkaista naamiota, jossa on aukot vain silmiä ja nenää varten, (Hallenberg 2005, 65; Hämeen-Anttila 2004, 169; Palomurto 2002, 160).

Länsimaista suhtautumista burkaan kuvaa hyvin Anna-Katrina Grönholmin teoksen *Afganistan – maa maailman äärilaidalla* luku naisten asemasta, joka on otsikoitu seuraavasti: *Naisten asema – elämää burkan varjossa*. Grönholmin mukaan burka on afgaaninaisen ulkoinen nöyryyden, jopa alistamisen osoitus. Se antaa kuitenkin naisille turvaa maailmassa, jossa häneltä on riistetty itsemääräämisoikeus ja osa ihmisoikeuksista. Burka on afgaaninaisten perinteinen vaate ja sitä käytettiin jo ennen talebanien aikaa. Talebanit määräsivät burkan käytön rangaistuksen uhalla pakolliseksi. Perinteinen afgaaniburka on sininen, ja usein hyvin taidokkaasti kirjailtu. Sen kunnosta ja kirjailusta voi hyvin päätellä naisen sosiaalisen ja taloudellisen aseman. Maaseudulla ei burkaa juuri näe, vaan naiset ovat verhoutuneet pään peittäviin huiveihin, (Grönholm 2005, 20).

Monilla musliminaisilla perinteisen viitan tai huivin käytössä on kyse oman kulttuuriperinnön korostamisesta. On sekä miehiä, että naisia, jotka ei-länsimaisella vaatetuksellaan haluavat osoittaa sanoutuvansa irti eurooppalaisista ja amerikkalaisista ihanteista. Tällaisen poliittisen merkityksen vuoksi "islamilaisen huivin" käyttö on haluttu estää esimerkiksi Turkissa, koska sen on katsottu vahingoittavan Turkin kuvaa Euroopan yhteisön silmissä, (Palomurto 2002, 160). Turkin parlamentti kumosi tämän vuoden helmikuussa (9. helmikuuta 2008) varsin suurella äänienemmistöllä huivikiellon yliopistoissa, mikä sai varsin laajaa huomiota myös suomalaisessa valtamediassa.⁸

Teemahaastattelussa käsittelin naisen asemaa kasvatuksen näkökulmasta: ohjataanko ja kasvatetaanko poikia ja tyttöjä erilailla afgaaniperheissä? Haastateltu aikuinen mies toi esille sen, että moni pakolaisena Suomeen tullut afgaani on paennut kotimaastaan ihmisoikeuskysymysten ja naisten aseman takia, eikä siis pelkästään jatkuvien sotien takia. Häntä itseä vainottiin kotimaassa, koska hän kuuluu vähemmistöön ja on ollut ihmisoikeusaktiivi jo kotimaassaan, (M2). Nuoren miehen perhe halusi kouluttaa myös tyttärensä, joilta talibanhallinto oli vienyt mahdollisuuden opiskeluun. Vain nuori nainen koki, että tyttöjä ja poikia kasvatetaan erilailla, (M1, N1).

Pyysin nuoria arvioimaan, kuinka tärkeänä he pitävät oman kulttuurinsa vaatetusta ja kuinka tärkeänä he arvelevat heidän vanhempien pitävän asiaa. Kiinnitin huomiota, että nuoren miehen äiti pukeutui haastattelutilanteessa afgaanasuun tosin ilman huivia.

⁸ Seuraavissa valtamedioiden verkkopalveluissa on uutinen huivikiellon poistamisesta (uutista haettu verkosta 15. helmikuuta 2008): **MTV3** - <http://www.mtv3.fi/uutiset/ulkomaat.shtml/arkistot/ulkomaat/2008/02/609374>; **Iltasanomat** - <http://www.iltasanomat.fi/uutiset/ulkomaat/uutinen.asp?id=1486395>; **Helsingin Sanomat** - <http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/Turkin+parlamentti+salli+p%C3%A4%C3%A4huivit+yliopistoissa+murska%C3%A4%C3%A4nin/1135233932388?ref=rss>; **Keskisuomalainen** - [http://www.ksml.fi/uutiset/ulkomaat/turkki-kumosi-kiistellyn-huivikiellon\(70773\).ece](http://www.ksml.fi/uutiset/ulkomaat/turkki-kumosi-kiistellyn-huivikiellon(70773).ece); **YLE** - <http://yle.fi/uutiset/24h/id82251.html>; **Kotimaa** - http://www.kotimaa.fi/kotimaa/index.php?option=com_content&task=view&id=4357&Itemid=38; **Nelonen** - <http://www.nelonen.fi/uutiset/uutinen.asp?cat=2&d=24463>; **Savon sanomat** - [http://www.savonsanomat.fi/uutiset/ulkomaat/turkin-parlamentti-p%C3%A4%C3%A4huivien-sallimisesta\(64296\).ece](http://www.savonsanomat.fi/uutiset/ulkomaat/turkin-parlamentti-p%C3%A4%C3%A4huivien-sallimisesta(64296).ece); **Aamulehti** - <http://www.aamulehti.fi/teema/paakirjoitukset/68923.shtml>; **Turun sanomat** - <http://www.turunsanomat.fi/ulkomaat/?ts=1,3:1003:0:0,4:3:0:1:2008-02-10,104:3:517818,1:0:0:0:0>

Nuori mies arveli kuitenkin, että hänen vanhemmat eivät pidä oman kulttuurin vaatetusta kovinkaan tärkeänä, kuten hän myös itsekin ajatteli asiasta. Nuori tyttö sen sijaan ei pitänyt lainkaan tärkeänä oman kulttuurin vaatetusta, mutta arveli äitinsä pitävän sitä erittäin tärkeänä (vrt. luku 5.1), (M1, N1).

5 LOPPUPÄÄTELMÄ

5.1 Afgaaninuorten maailmankuvan merkitys

Esitän tässä luvussa teemahaastatteluiden tulokset kuvioina (maailmankuvan merkitys ammatinvalinnassa) sekä haastattelutilanteessa esittämäni kysymykset taulukkoina, joissa nuorten piti arvioida asteikolla 1-5 asioiden tärkeyttä itselle ja omille vanhemmille. Lisäksi pohdin heidän akkulraatiota.

Haastatelluista nuorista poika koki olevansa integroivassa itsetutkiskeluvaiheessa. Pojan mielestä Suomeen sopeutumisessa ehkä vaikeinta oli se, että kukaan perheestä ei osannut kieltä, tosin hän itse oppi kieltä aika nopeasti. Jo vuoden kuluttua hän puhui sujuvasti suomea. Ajan myötä hän sai ystäviä ja myös suomalaisia ystäviä sekä hän oppi tuntemaan myös suomalaista kulttuuria. Hän ei ole kokenut masennusta, ahdistuneisuutta tai yksinäisyyttä uudessa kotimaassa.

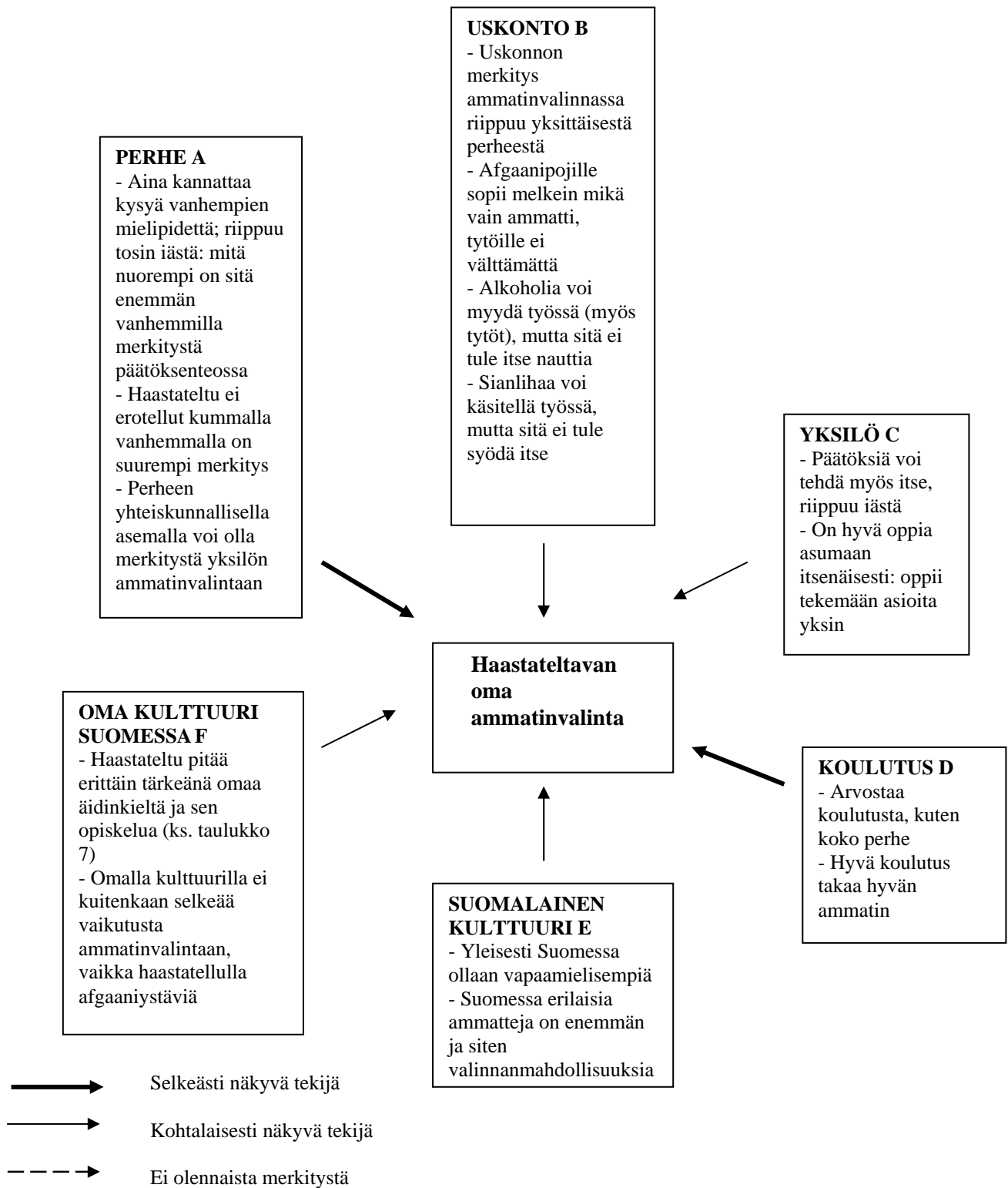
Tyttö oli haastattelun perusteella vielä ristiriitavaiheessa. Tytön mielestä Suomeen sopeutumisessa vaikeinta on ollut koko suomalainen kulttuuri sekä kieli. Hän ei kuitenkaan yksilöinyt, mikä suomalaisessa kulttuurissa on niin outoa tai vaikeaa. Hän kertoi poteneensa masennusta ja ahdistusta uudessa kotimaassa. Molemmilla nuorilla on ystävinä niin afgaaneja, maahanmuuttajia muista kansallisuuksista kuin myös suomalaisia ystäviä, (M1, N1).

Olisi ollut mielenkiintoista haastatella myös muita nuoria, sillä nuori tyttö saattaa kokea ahdistuneisuutta myös sukupuolensa takia. Poika oli tullut Suomeen 8 vuotta sitten ja tyttö vasta 3 vuotta sitten, millä on myös vaikutusta akkulraatioon.

Nuoret pitävät omaa äidinkieltä ja sen opiskelua erittäin (tyttö) tai melko tärkeänä (poika). Afganistaniin liittyviä juhlapyyhiä ja omaa ruokaa he pitivät melko tärkeinä. Nuori poika piti myös melko tärkeänä islamin uskoon liittyviä juhlapyyhiä. Rukoilua tyttö piti erittäin tärkeänä, poika taas ei kovin tärkeänä. Muita uskonnollisia tapoja (paasto, Moskeijassa käynti) he eivät pitäneet joko ollenkaan tärkeinä (tyttö) tai ei kovin tärkeänä (poika). Tyttö arveli äitinsä pitävän omaan kulttuuriin ja uskontoon liittyviä asioita erittäin tärkeinä. Poikkeuksena oli vain rukoulu, jonka hän oli arvioinut melko tärkeäksi äidille. Poika arveli sen sijaan vanhempiensa pitävän ainoastaan omaa äidinkieltä erittäin tärkeänä, (vrt. taulukot 7 ja 8). Syynä perheiden erilaisuuteen voi olla Suomessa oloaika. Pojan vanhemmat ovat siis enemmän "suomalaistuneita" kuin tytön äiti. Vanhempien koulutustaustalla voi olla myös vaikutusta, joka oli pojan vanhempien kohdalla pidempi kuin tytöllä.

M1 (18-vuotias mies, opiskelee lukiossa)**Taulukko 7. Uskonnon ja oman kulttuurin merkitys haastatellulle itselle ja hänen vanhemmille**

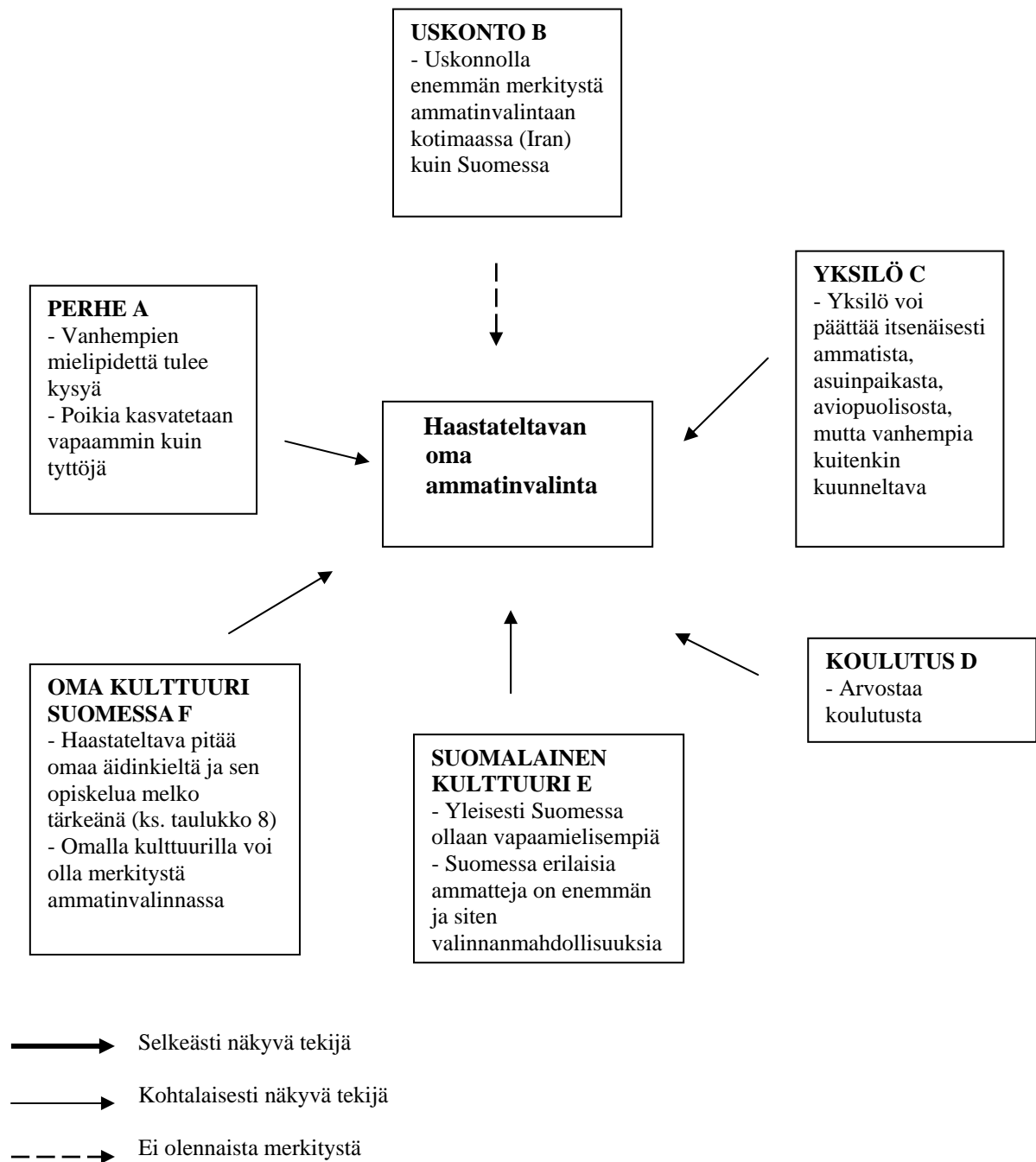
Arvioi alla olevia väittämiä asteikolla 1-5, jossa 5 on erittäin tärkeää, 4 melko tärkeää, 3 jonkin verran tärkeää, 2 ei kovin tärkeää, 1 ei lainkaan tärkeää		
	1. Miten tärkeänä itse pidät seuraavia asioita?	2. Miten tärkeänä uskot sinun vanhempien pitävän seuraavia asioita?
oma äidinkieli (myös sen opiskelu)	5	5
omat juhlapyhät (islamin uskoon liittyvät)	4	3
omat juhlapyhät (Afganistaniin liittyvät)	4	4
rukoileminen	2	2
paasto	2	2
Moskeijassa käynti	2	2
oman kulttuurin ruoka	4	3
oman kulttuurin vaatetus	2	2
yleensä avioituminen (sitähän voi asua Suomessa myös avoliitossa)	3	4
avioituminen muslimin kanssa	2	2
avioituminen afgaanin kanssa	2	2
lasten hankinta	3	3

KUVIO 3. Haastateltavan ammatinvalinta (M1) maailmankatsomuksellisten tekijöiden jäsentämänä

N1 (19-vuotias nainen, opiskelee ammatillisessa koulutuksessa)**Taulukko 8. Uskonnon ja oman kulttuurin merkitys haastatellulle itselle ja hänen vanhemmille**

Arvioi alla olevia väittämiä asteikolla 1-5, jossa 5 on erittäin tärkeää, 4 melko tärkeää, 3 jonkin verran tärkeää, 2 ei kovin tärkeää, 1 ei lainkaan tärkeää.		
	1. Miten tärkeänä itse pidät seuraavia asioita?	2. Miten tärkeänä uskot sinun vanhempien pitävän seuraavia asioita?
oma äidinkieli (myös sen opiskelu)	4	5
omat juhlapyhät (islamin uskoon liittyvät)	1	5
omat juhlapyhät (Afganistaniin liittyvät)	4	5
rukoileminen	5	4
paasto	1	5
Moskeijassa käynti	1	5
oman kulttuurin ruoka	5	5
oman kulttuurin vaatetus	1	5
yleensä avioituminen (sitähän voi asua Suomessa myös avoliitossa)	1	5
avioituminen muslimin kanssa	1	5
avioituminen afgaanin kanssa	1	5
lasten hankinta	2	5

KUVIO 4. Haastateltavan ammatinvalinta (N1) maailmankatsomuksellisten tekijöiden jäsentämänä

5.2 Pohdintaa

Afgaanit ovat varsin tuore maahanmuuttajaryhmä Suomessa ja paljolti tästä syystä heitä ei ole juurikaan tutkittu Suomessa. Kehittämistyöni teemahaastattelut rajautuivat vain kahteen nuoreen ja yhteen aikuiseen, joten mitään yleispätevää esitystä afgaanipakolaisista Suomessa ei voida työni puitteissa esittää. Kehittämistyöni puitteissa esitän kuitenkin seuraavia havaintoja afgaaninuorten ohjaukseen:

Afgaanikulttuuri edustaa kollektiivista kulttuuria. Mahdollisuuksien mukaan perhettä ja sukulaisia tulisi ottaa mukaan ohjaustilanteeseen. Afgaaninuria on tullut myös yksin Suomeen ilman vanhempia ja sukulaisia. Tällaisen nuoren ohjaustilanteeseen tulisi ottaa mukaan myös joku aikuinen oman kulttuurin edustaja. Ohjaustilanteessa tulisi käyttää tulkkia aina kun ohjattavan tai hänen perheen/sukulaisen tai muun oman kulttuurin edustajan kielitaito ei ole riittävä.

Vaikka afgaanikulttuuri edustaakin kollektiivista kulttuuria, tulisi mielestäni ohjauksessa asennoitua nuoreen *yksilönä*, kuten tuli esille myös omassa työssäni. *Uskonnon ja oman kulttuurin merkitys vaihtelee perheittäin ja myös yksilöittäin* saman perheen ja suvun sisällä. Joillekin afgaanipakolaisille uskonto voi olla vaikea kysymys johtuen maan sisällissodista ja talibanhallinnosta.

Uskontoa ei kuitenkaan voi mielestäni täysin sivuttaa kun ohjataan afgaaninuria. Suomalaisen opinto-ohjaajan tulisi perehtyä edes jonkin verran islamin uskontoon ja kulttuuriin, mikäli hänellä on afgaaneja tai muita islaminuskoisia ohjattavanaan.

Teemahaastatteluiden henkilöt tulivat kaikki monilapsista perheistä. Afgaanien perherakenne näyttää poikkeavan myös ydinperhetasolla suomalaisesta perheestä. Tällä voi olla myös merkitystä nuoren identiteettiin.

Afgaaneja on Suomessa hyvinkin erilaisella koulutustaustalla, joka tulee huomioida myös ohjaustilanteessa. Halonen ja Puhalainen yllättyivät omassa pro gradu tutkimuksessaan, kuinka että syvästi lukutaidottomuus vaikuttaa yksilön ajatteluun ja kokonaisvaltaiseen elämän hahmottamiseen. He esittivät, että olisi antoisaa perehtyä siihen, miten lukutaidottomuus ilmenee vuorovaikutuksessa esimerkiksi koulumaailmassa opettajan ja lukutaidottoman vanhemman välillä. Heidän oletuksena on, ettei moni suomalainen pysähdy riittävästi pohtimaan, mistä kaikesta ihminen lukutaidon puuttuessa jää paitsi, (Halonen & Puhalainen 2008, 139-140). Omassa kehittämistyössäni kaikki haastatellut henkilöt tulivat luku- ja kirjoitustaitoisista perheistä, joissa arvostettiin koulutusta.

Afgaaneja kuten muitakin maahanmuuttajia ohjattaessa tulisi huomioida myös *akkulraatiovaihe*. On kuitenkin huomioitava, että uuteen kulttuuriin sopeutuminen on aina yksilöllinen prosessi. Luvussa 1.2 esittämieni havaintojeni perusteella voidaan todeta, että suurin osa Suomeen saapuneista afgaaneista on tullut maahan pakolaisstatuksella. Liebkindin tutkimusten mukaan kaikista akkulroituvista ryhmistä pakolaiset ovat kaikkein haavoittuvimpia. Heillä esiintyy masennusta, ahdistusta ja fyysisiä vaivoja useammin kuin muilla siirtolaisryhmillä tai vastaanottavan maan omilla asukkailla, (Liebkind 1994, 33). Mielestäni ohjauksessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota pakolaisiin, heidän fyysiseen ja psyykkiseen jaksamiseen. Ohjauksessa tulisi korostaa oman kulttuurin merkitystä, mutta kannustaa tutustumaan myös uuteen kulttuuriin. Miten pidemmällä tähtäimellä oma kulttuuri voi säilyä uudessa kotimaassa?

Monikulttuurisen ohjauksen parissa työskentelevän opinto-ohjaajan tulisi pysähtyä myös tarkastelemaan omaa maailmankatsomustaan: miten omat maailmankatsomukselliset arvot vaikuttavat ohjaustilanteeseen ja miten hyvin hän tunnistaa kulttuurisia eroja?

LÄHTEET

- 10 Väitettä & faktaa turvapaikanhakijoista ja pakolaisista 2005. Amnesty Internationalin Suomen osasto, Pakolaisneuvonta ry, Suomen Pakolaisapu ry, Suomen Punainen Risti. Forssa: Pakolaisneuvonta.
- Ashraf, S.A. 1991. Islam: World religions Series. England: Stanley Thornes.
- Eaton, C. 1995. Islam ja hyvän elämän traditio. Teoksessa P. Pitkänen & M. Telaranta (toim.) Ovi parempaan maailmaan: Hyvän elämän avaimet eri kulttuureissa. Helsinki: Painatuskeskus, 92–108.
- Grönholm, A.-K. 2005. Afganistan - maa maailman ääreläidalla. Vankilakulttuurisarja 1/2005. Vantaa: Vankeudenhoidon koulutuskeskus.
- Hallenberg, H. 2005. Miten elää muslimina. Teoksessa H. Palva & I. Perho (toim.). Islamilainen kulttuuri. Kolmas painos. Keuruu: Otava, 12-77.
- Halonen, M. & Puhalainen, Liisa 2008. Maailmankatsomuksellinen näkökulma afgaanimuuttajien vammaiskäsityksiin. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hukari, A. 2005. Islam, ilmoitus ja historia: Abul A’la Mawhudin ja Fazlur Rahmanin Koraanin ja tradition tulkinta. Helsinki: Suomen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 244.
- Hämeen-Anttila, J. 2004. Islamin käsikirja. 4. painos. Keuruu: Otava.
- Jaakkola, M. 2000. Asenneilmasto Suomessa 1987-1999. Teoksessa K. Liebkind (toim.). Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa 2000. Helsinki: Gaudeamus, 28-49.
- Lairio, M., Nissilä, P., Puukari, S. & Varis, E. 2001. Opinto-ohjaajat monikulttuurisuuden ja maahanmuuttajien tukijoina. Teoksessa M. Lairio & S. Puukari (toim.). Muutoksista mahdollisuuksiin: ohjauksen uutta identiteettiä etsimässä. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto, 131-162.
- Lehtinen, T. 2001. Kohti tutkivaa työtapaa. Luentomateriaali. Helsingin yliopisto, Avoin yliopisto.
- Liebkind, K. 1994. Maahanmuuttajat ja kulttuurien kohtaaminen. Teoksessa K. Liebkind (toim.). Maahanmuuttajat: kulttuurien kohtaaminen Suomessa 1994. Helsinki: Gaudeamus, 21-49.

- Liebkind, K. 2000. Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa K. Liebkind (toim.). Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa 2000. Helsinki: Gaudeamus, 13-27.
- Liebkind, K. & Jasinskaja-Lahti, I. 2000. Nuorten maahanmuuttajien hyvinvointiin vaikuttavat tekijät. Teoksessa K. Liebkind (toim.). Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa 2000. Helsinki: Gaudeamus, 112-123.
- Maahanmuuttovirasto 2008 - Suomessa vakinaisesti asuvat ulkomaalaiset 31.12.2007 [viitattu 10.2.2008] osoitteessa:
<http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?path=8,2660,2674>
- Matinheikki-Kokko, K. 1999. Maahanmuuttajien opetuksen kehitys Suomessa. Teoksessa K. Matinheikki-Kokko (toim.). Monikulttuurinen koulutus: perusteita ja kokemuksia 1999. Helsinki: Opetushallitus, 30- 51.
- Metsänen, R. 2000. Monikulttuurinen ohjaus. Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar (toim.). Ohjaus ammattina ja tieteenalana 2. Jyväskylä: PS-kustannus: 180-195.
- Palomurto, A. 2002. Naisten ja miesten maailma. Teoksessa H. Allahwerdi, H. Hallenberg (toim.). Islamin porteilla. 2. painos. Helsinki: Tammi, 149-161.
- Parkkinen, J. & Puukari, S. 2007. Erilaiset maailmankatsomukset monikulttuurisessa ohjauksessa – Käsitteellinen malli ja sen soveltaminen. Teoksessa M. Taajamo & S. Puukari (toim.). Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto 2007, 23-36.
- Peavy, R.V. 1999. Sosiodynaamisen ohjaus. Helsinki: Psykologien kustannus.
- Perho, I. 2002 a. Islamin historia 600-luvulta 1900-luvulle. Teoksessa H. Allahwerdi & H. Hallenberg (toim.). Islamin porteilla. 2. painos. Helsinki: Tammi, 74-95.
- Perho, I. 2002 b. Shari'a - islamilainen laki. Teoksessa H. Allahwerdi & H. Hallenberg (toim.). Teoksessa Islamin porteilla. 2. painos. Helsinki: Tammi, 96-111.
- Rasanayagam, A. 2003. Afganistan - A modern history. Bodmin: I.B. Tauris & Co. Ltd.
- Sue, D. W., Arrendo, P. & McDavis, R. J. 1992. Multicultural Counseling Competencies and Standards: A Call to the Profession. *Journal of Counseling and Development* 70 (4), 477-486.
- Sue, D. W., Ivey, A. E. & Pedersen P. B. 1996. A theory of multicultural counseling & therapy. Pacific Grove: Brooks/Cole.
- Sue, D. W. & Sue, D. 1990. Counseling the culturally different: theory and practice. 2nd edition. New York: Wiley.
- Sue, D. W. & Sue, D. 2003. Counseling the culturally diverse: theory and practice. 4th edition. New York: Wiley.

Tilastokeskus 2004 - Suomen kansalaisuuden saaneet edellisen kansalaisuuden mukaan vuosina 1990-2004 tilasto [viitattu 10.2.2008] osoitteessa:

http://www.tilastokeskus.fi/til/kans/2004/kans_2004_2005-05-27_tau_001.xls

Tilastokeskus 2006 - Suomen kansalaisuuden saamiset, josta kuvio 13 suurinta Suomen kansalaisuuden saanutta ryhmää entisen kansalaisuuden mukaan 2006 [viitattu 10.2.2008] osoitteessa:

http://www.tilastokeskus.fi/til/kans/2006/kans_2006_2007-05-04_kuv_002.html

Tilastokeskus 2007 a - Väestörakenne tilasto

<http://www.tilastokeskus.fi/meta/til/vaerak.html>

josta taulukko:

Kieli iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 1990-2006 [viitattu 10.2.2008]

osoitteessa:

http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=vaerak_tau_002_fi&ti=Kieli+i%E4n+ja+sukupuolen+mukaan+maakunnittain+1990%2D2006&path=../Database/StatFin/vrm/vaerak/&lang=3&multilang=fi

Tilastokeskus 2007 b - Väestörakenne tilasto

<http://www.tilastokeskus.fi/meta/til/vaerak.html>

josta taulukko:

Kansalaisuus iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 1990-2006 [viitattu 10.2.2008] osoitteessa:

http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=vaerak_tau_001_fi&ti=Kansalaisuus+i%E4n+ja+sukupuolen+mukaan+maakunnittain+1990%2D2006&path=../Database/StatFin/vrm/vaerak/&lang=3&multilang=fi

Triandis, H.C. 1990. Theoretical concepts that are applicable to the analysis of ethnocentrism. Teoksessa R.W. Brislin (toim.) Applied cross-cultural psychology. Cross-cultural research and methodology series 14. Newbury Park, CA: SAGE, 34–55.

Työministeriö 2001 - TILASTOJA 3/2000 [viitattu 10.2.2008] osoitteessa:

http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/08_maahanmuuttotilastot/til003i.pdf

Työministeriö 2007 a - TILASTOJA 3/2006 [viitattu 10.2.2008] osoitteessa:

http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/08_maahanmuuttotilastot/til0623.pdf

Työministeriö 2007 b - TILASTOJA 2/2007 [viitattu 10.2.2008] osoitteessa:

http://www.mol.fi/mol/fi/04_maahanmuutto/08_maahanmuuttotilastot/02_pakolaiset/in dex.jsp

Ulkoasiainministeriö 2008 a – Ulkoasiainministeriön Myanmaria koskevat sivut

[viitattu 25.2.2008] osoitteessa:

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=17660&contentlan=1&culture=fi-FI>

Ulkoasiainministeriö 2008 b - global.finland sivuston Afganistania koskevat sivut [viitattu 25.2.2008] osoitteessa:

<http://global.finland.fi/public/?contentid=67929&contentlan=1&culture=fi-FI>

Ulkoasiainministeriö 2008 c - Maat ja kansat sivusto, josta Afganistan: kehityksen mittarit sivu [viitattu 25.2.2008] osoitteessa:

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=17632&contentlan=1&culture=fi-FI>

Wahab, S. & Youngerman, B. 2007. A brief history of Afghanistan. University of Nebraska at Omaha. Arthur Paul Afghanistan Collection. New York: Facts On File.

YK-liitto 2008 - YK-liiton Afganistania koskevat WWW-sivut [viitattu 14.2.2008] osoitteessa:

<http://www.ykliitto.fi/afganistan/index.html>

LIITTEET

LIITE 1. Taliban-hallinnon aikana toteutetut kiellot:

1. Tiettyjen kirjojen lukeminen on kielletty ja epäislamilaista kirjoja omistavat on teloitettava.
2. Kameran omistaminen ilman lupaa on kielletty.
3. Elokuvissa käynti, television ja videoiden katsominen on kielletty.
4. Internetin käyttäminen on kielletty.
5. Musiikin kuunteleminen on kielletty.
6. Kortin peluu on kielletty.
7. Shakin peluu on kielletty.
8. Muiden aatteiden kuin Islamin edistäminen on kielletty.
9. Naisten on peitettävä itsensä koko vartalon peittävällä burkhalla.
10. Naisten työssä käyminen on kielletty, poikkeuksena terveydenhoito mikäli naiset eivät työskentele miesten kanssa eivätkä hoida miespuolisia potilaita.
11. Naiset eivät saa käydä piknikeillä eivätkä turistikohteissa.
12. Leijon lennättäminen on kielletty, sillä se on ajanhaaskausta.
13. Naisista ei saa olla kuvia.
14. Naisten esiintyminen televisiossa tai julkisissa tilaisuuksissa on kielletty.
15. Ihmisten kääntäminen Islamin uskosta on kielletty, afgaanit saivat tästä kuolemanrangaistuksen ulkomaiset karkotettiin.
16. Oopiumin viljeleminen on kielletty.
17. Sääennustusten laatiminen on kielletty.
18. Miesten parran leikkaaminen on kielletty. Parran tulee olla vähintään niin pitkä, että sen voi kiertää ranteen ympärille.
19. Kaikkien miesten on osallistuttava rukouksiin moskeijassa viidesti päivässä.
20. Naiset eivät saa poistua kotoaan ilman mahramin seuraa.
21. Naiset eivät saa asioida miespuolisen kaupanpitäjän kanssa.
22. Jos nainen paljastaa nilkkansa, hänet on ruoskittava.
23. Nauraminen julkisella paikalla on kielletty. Vieraat ihmiset eivät saa kuulla naisen nauravan.
24. Kengät joiden koroista lähtee ääntä on kielletty, sillä vieraat ihmiset eivät saa kuulla naisen askeleita.
25. Kosmetiikka on kielletty. Jos nainen käyttää kynsilakkaa hänen sormensa on katkaistava.
26. Naiset eivät saa urheilla tai käydä urheiluklubilla.
27. Seksuaalisesti viehättävät värit vaatteissa on kielletty.
28. Alaspäin levenevien housujen käyttö on kielletty, myös burkhan alla.
29. Naiset eivät saa pestä vaatteita joessa tai muilla julkisilla paikoilla.
30. Naiset eivät saa olla kotinsa parvekkeella. Kaikki ikkunat on peitettävä niin, ettei naista voi nähdä talon ulkopuolelta.
31. Lintujen pitäminen on kielletty. Jos jollakulla on lintuja, hänet on vangittava ja linnut on tapettava.
32. Miesten on käytettävä islamilaisia vaatteita ja hattua. Kauluspaidan käyttäminen on kielletty.

33. Taloissa tai kirjoissa ei saa olla kuvia.
34. Kaikilla on oltava islamilaiset nimet.
35. Kaikki tien- tai paikannimet, joissa on naisen nimi tai mitään naiseen viittaavaa on muutettava.
36. Kaikkien miespuolisten opiskelijoiden on käytettävä turbaania.
37. Kaikkien ei-muslimien on kiinnitettävä vaatteisiinsa keltainen kangas, jonka avulla heidät voidaan tunnistaa.
38. Urheilijoiden on peitettävä jalkansa ja kätensä kokonaan.
39. Urheilutapahtumien yleisö ei saa hurrata tai taputtaa. Vain Allah on suuri -laulu on sallittu, (YK-liitto 2008).

LIITE 2. Monikulttuurisen ohjauksen kompetenssit (Lairio, Nissilä, Puukari & Varis 2001; Sue, D. W., Arredondo, P & McDavis R. J. 2002; Sue, D. W. & Sue, D. 1990, 2003)

	1. Monikulttuurinen tietoisuus	2. Kulttuurierojen tuntemus	3. Monikulttuuriset ohjauskäytänteet
A. Uskomukset ja asenteet	<p>1. Kulttuurisesti taitava ohjaaja on siirtynyt kulttuurisesta tietämättömyyden tilasta tietoisuuden tilaan. Hän on tietoinen omasta kulttuuriperimästään ja kunnioittaa erilaisuutta.</p> <p>2. Kulttuurisesti taitava ohjaaja on tietoinen kuinka hänen kulttuuristausta, kokemukset, asenteet ja uskomukset vaikuttavat psykologisiin prosesseihin.</p> <p>3. Kulttuurisesti taitava ohjaaja tunnistaa valmiuksiensa.</p> <p>4. Kulttuurisesti taitava ohjaaja tulee toimeen erilaisuuden kanssa, mikä vallitsee hänen ja asiakkaan välillä, mitä tulee rotuun, etniseen ryhmään, uskomuksiin, seksuaaliseen suuntautumisen ja muihin sosiodemograafisiin tekijöihin. Erilaisuutta ei nähdä poikkeavuutena.</p>	<p>1. Kulttuurisesti taitava ohjaaja on tietoinen toisen kulttuurin edustajiin kohdistamistaan negatiivisista tunnereaktioista, jotka saattavat olla ohjattavalle haitallisia. Hän on valmis vertailemaan omia ja ohjattavansa uskomuksia ja asenteita.</p> <p>2. Kulttuurisesti taitava ohjaaja on tietoinen stereotyyppioista ja ennakkokäsityksistä, joita hänellä saattaa olla vähemmistöryhmiä kohtaan.</p>	<p>1. Kulttuurisesti taitava ohjaaja kunnioittaa asiakkaansa uskonnollisia uskomuksia ja arvoja.</p> <p>2. Kulttuurisesti taitava ohjaaja kunnioittaa vähemmistöryhmälle luontaisia auttamiskeinoja ja sen sisäistä auttamisverkostoa.</p> <p>3. Kulttuurisesti taitava ohjaaja antaa arvoa kaksikielisyydelle, eikä näe toista kieltä häiritseväksi tekijänä ohjaukselle.</p>

<p>B. Tiedot</p>	<p>1. Kulttuurisesti taitavalla ohjaajalla on tietoa omasta rodullisesta ja kulttuurisesta perimästä ja sen vaikutuksista ohjausprosessiin ja hänen käsityksiinsä normaalista ja epänormaalista.</p> <p>2. Kulttuurisesti taitavalla ohjaajalla on tietoa ja ymmärrystä siitä, kuinka sorto, rasismi, diskriminaatio ja stereotypiat vaikuttavat häneen ihmisenä ja työntekijänä. Tämä auttaa häntä tunnistamaan omat rasistiset ja ennakkoluuloiset asenteet, käsitykset ja tunteukset.</p> <p>3. Kulttuurisesti taitavalla ohjaajalla on tietoa siitä, kuinka hän sosiaalisesti vaikuttaa ohjattavaansa. Hän tuntee kommunikaatiotapojen eroja ja kuinka ne vaikuttavat vähemmistökulttuurin ohjattavaan. Hän osaa ennakoita näitä vaikutuksia.</p>	<p>1. Kulttuurisesti taitavalla ohjaajalla on erityistä tietoa juuri siitä kulttuurista, josta hänen ohjattavansa tulee. He tuntevat ohjattavansa elämänhistoriaa, elämäkokemuksia ja kulttuurista taustaa.</p> <p>2. Kulttuurisesti taitava ohjaaja ymmärtää, kuinka etninen tausta, rotu ja kulttuuri voivat vaikuttaa ohjattavan persoonallisuuden kehitykseen, ammatinvalintaan, psyykkisiin häiriöihin, avunetsintään ja ohjausmenetelmien soveltuvuuteen.</p> <p>3. Kulttuurisesti taitava ohjaaja on tietoa ja ymmärrystä niistä sosiopoliittisista vaikutuksista, jotka koskettavat etnisiä vähemmistöjä. Esimerkiksi siirtolaisuus, pakolaisuus, köyhyys, rasismi, stereotypiat voivat jättää jälkiä ohjattavaan ja voivat vaikuttaa ohjausprosessiin.</p>	<p>1. Kulttuurisesti taitavalla ohjaajalla on tietoa ja ymmärrystä ohjausprosessien piirteistä ja kuinka ne sopivat vähemmistökulttuurin edustajalle.</p> <p>2. Kulttuurisesti taitava ohjaaja on tietoinen institutionaalisista esteistä, jotka estävät vähemmistöjä käyttämästä erilaisia tukipalveluita.</p> <p>3. Kulttuurisesti taitava ohjaaja tuntee arviointimenetelmien rajoitukset ja ottaa huomioon ohjattavan kulttuurin ja kielen erityispiirteet tulosten tulkinnessa.</p> <p>4. Kulttuurisesti taitavalla ohjaajalla on tietoa vähemmistöryhmien perheiden rakenteesta, hierarkiasta, arvoista ja uskomuksista. Hän tuntee vähemmistöyhteisön piirteet ja voimavarat.</p> <p>5. Kulttuurisesti taitava ohjaaja on tietoinen sosiaalisella ja yhteisöllisellä tasolla ilmenevästä syrjinnästä, joka voi vaikuttaa ohjattavan henkiseen hyvinvointiin.</p>
-------------------------	---	---	---

C. Taidot	<p>1. Kulttuurisesti taitava ohjaaja hyödyntää koulutusta, konsultaatiota ja muita asiantuntijoita kyetäkseen paremmin ja tehokkaammin ohjaamaan erilaisesta kulttuurista tulevia ohjattavia.</p> <p>2. Kulttuurisesti taitava ohjaaja pyrkii jatkuvasti ymmärtämään itseään kulttuurinsa jäsenenä ja kehittämään itselleen ei-rasistista identiteettiä.</p>	<p>1. Kulttuurisesti taitava ohjaaja tuntee alan tutkimusta ja uusimpia löytöjä, jotka käsittelevät vähemmistöryhmien psyykkistä hyvinvointia. Hän etsii aktiivisesti opettavia kokemuksia, jotka rikastuttavat hänen tietojaan, ymmärrystään ja monikulttuurisia taitojaan.</p>	<p>1. Kulttuurisesti taitava ohjaaja osaa käyttää monipuolisesti verbaalisia ja nonverbaalisia auttamiskäytänteitä ja ottaa huomioon niiden kulttuurisidonnaisuuden toimenpiteitä valitessaan. Hän osaa vaihtaa auttamiskäytännettä tarpeen vaatiessa.</p>
------------------	--	--	--

LIITE 3. Teemahaastattelun kysymykset

Teemahaastattelun taustatiedot informantista

1. Ikä
2. Sukupuoli
3. Suomeen tuloaika
4. Asuinpaikka Suomessa
5. Asuinpaikka Afganistanissa?
 - Kylä
 - Pieni kaupunki
 - Iso kaupunki
6. Etninen ryhmä?
7. Äidinkieli?
8. Ovatko molemmat vanhemmat elossa, tai vain toinen?
9. Vanhempien ammatit?
10. Mikä on tähänastinen koulutuksesi kotimaassa ja Suomessa?
11. Suomen kielen opinnot tähän mennessä?

Haastattelukysymykset

Akkulraatioon liittyvät kysymykset

1. Koetko olevasi ensisijaisesti afganistanilainen, muslimi vai suomalainen? Mikä näistä identiteeteistä on sinulle tärkein? (kysymyksessä huomioidaan kappaleessa 4.2 esitetyt uuteen kulttuuriin kotoutumisen vaiheet)
2. Onko sinulla asuinpaikkakunnallasi afganistanilaisia sukulaisia ja/tai ystäviä?
3. Onko sinulla suomalaisia ystäviä?
4. Onko sinulla muista maahanmuuttajaryhmistä ystäviä?
5. Mikä tai mitkä asiat ovat olleet vaikeimpia, kun ajatellaan sopeutumistasi uuteen kotimaahan?
 - Kieli
 - Ympäristö uudessa kotimaassa
 - Ystävien puute ja eristäytyminen
 - Vanhempien ja sukulaisten puute (yksin Suomeen tulleet)
 - Koulu ja opiskelu
 - Suomalaisiin ja Suomeen tutustuminen
6. Keneltä kaikilta olet saanut tukea uuteen kotimaahan sopeutumisessa?
7. Kenen tuki on ollut kaikkein tärkeintä?
8. Oletko tuntenut masennusta uudessa kotimaassa?
9. Oletko kokenut ahdistusta uudessa kotimaassa?
10. Oletko kokenut yksinäisyyttä uudessa kotimaassa?

Ammatinvalinta ja opiskelu

1. Mikä on unelma-ammattisi? Oletko tietoinen, mitä sinun pitää opiskella sitä varten?
2. Mistä olet saanut tietoa erilaisista ammateista?
3. Mistä olet saanut tietoa opiskelusta?
4. Mitä ammatteja et voi tehdä uskontosi takia?
5. Miten sukupuoli vaikuttaa ammatinvalintaan?

6. Ohjataan ko tyttöjä ja poikia erilaila suhteessa, mitä työtä voi tehdä?
7. Mikä merkitys perheellä on ammatinvalinnassa?

Kasvatukseen, perheeseen ja avioliittoon liittyvät kysymykset

1. Kasvatetaan ko sinun mielestä tyttöjä ja poikia erilaila?
2. Miten tärkeänä pidät avioliittoa? Missä iässä/ikävaiheessa se tulisi solmia?
3. Hyväksytkö avioliiton ei-afgaanin kanssa?
Entä muun kuin muslimin kanssa?
4. Mitä afganistanilaiselle merkitsee se, millaiseen perheeseen tai heimoon hän syntyy?
5. Millaisia asioita ihminen voi päättää itsenäisesti kysymättä perheeltään?
 - Millaisissa asioissa perhe on tärkeä ottaa mukaan päätöksentekoon? Esimerkiksi koulutuspaikan valinta, avioituminen.
 - Jos yksilön (eli sinun) ja perheen edut ovat ristiriidassa, kumman mielipiteen mukaan tehdään päätös?
 - Mitkä elämän asiat ovat sellaisia, jotka on hyvä oppia tekemään itsenäisesti ja yksin ilman perheen tai muiden ihmisten apua?
 - Millaiset asiat elämässä ovat sellaisia, joista ei ole tarkoitukseen selvitä itse, vaan on hyvä olla sen varassa, että läheiset auttavat?
 - Haluaisitko asua joskus yksin? Millaisessa elämäntilanteessa?
6. Hyväksytkö avioeron?

Aikuiselle miehelle erikseen esitetyt kysymykset

1. Mikä on vanhempien rooli (nimen omaan afganitaustaisten tai yleensä pakolaisnuorten) nuoren ammatinvalintaprosessissa?
2. Mikä merkitys on uskonnolla ammatinvalintaprosessissa nimen omaan afganiperheissä?
3. Onko sunni- ja shiiamuslimeilla eroja täällä Suomessa suhteessa edelliseen kysymykseen?